



Protestantse
Kerk

Vindplaats van
geloof, hoop en liefde

OVER SPEELRUIMTE EN SPANNING

**praktijkonderzoek naar de relatie tussen
bestaande en nieuwe kerkplekken**

*Nadine van Hierden MA, Peter den Hoedt, dr. Marten van der Meulen,
dr. Sake Stoppels, Anneke van der Velde MA,
Martijn Vellekoop MA MPM*



**Protestantse
Kerk**

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk

Joseph Haydnlaan 2a

Postbus 8504

3503 RM Utrecht

Telefoon: (030) 880 18 80

E-mail: info@protestantsekerk.nl

© *mei* 2018

Samenvatting

Vanuit missionair verlangen heeft de Protestantse Kerk de afgelopen tien jaar ruimte gegeven aan nieuwe kerkplekken. Inmiddels zijn er ruim honderd kliederkerken en even zoveel pioniersplekken. Ook zijn er monastieke initiatieven en leefgemeenschappen. Daarnaast wordt over huisgemeenten gesproken. Samen met bestaande gemeenten is er zo een mozaïek van kerkplekken ontstaan: verschillend van vorm en kleur en toch verbonden. Zo laten we als Protestantse Kerk iets zien van de diversiteit van Gods (wereldwijde) kerk.

De Protestantse Kerk hoopt op relaties waarbij bestaande en nieuwe kerkplekken elkaar steunen en van elkaar leren. In de praktijk zien we dat ook gebeuren. Tegelijk zien we dat nieuwe kerkplekken soms onbegrip en wrijving oproepen. Die wrijving is niet onverwacht, het is een gevolg van de keuze om ruimte en steun te geven aan kerkvernieuwing. Die wrijving is ook nodig om te leren. In de praktijk ontstaan ook vragen over wat wel en wat niet kan. Wat zeggen we als iemand vraagt zijn kind bij de kliederkerk te dopen? Is het belangrijk dat alle kerkplekken ambtsdragers krijgen? Past lidmaatschap in een netwerksamenleving?

ONDERZOEKSOPZET

Het moderamen van de generale synode heeft opdracht gegeven om de ontwikkeling van een mozaïek van kerkplekken verder te onderzoeken en doordenken. Dit onderzoek is onderdeel van die doordenking. De hoofdvraag van dit onderzoek is: "Wat zien betrokkenen vanuit hun praktijk als winstpunten, knelpunten en als een passende toekomstvisie rond een mozaïek van kerkplekken in de Protestantse Kerk?" Het onderzoek bestond uit drie delen, waarbij semi-gestructureerde groepsgesprekken het hart van dit onderzoek vormden. Deze groepsgesprekken werden voorafgegaan door een korte online vragenlijst en zijn naderhand ook afgesloten met een langere online vragenlijst. Er zijn 26 gesprekken gevoerd, waarbij vertegenwoordigers van bestaande en van nieuwe kerkplekken aan tafel zaten. Er namen 121 mensen deel aan deze gesprekken. De online vragenlijst is door 79 mensen ingevuld.

RESULTATEN EN CONCLUSIES

Als we mensen uit de praktijk vragen wat de grootste winstpunten zijn van een mozaïek van kerkplekken, dan is dat vooral dat méér mensen de waarde van het christelijk geloof en de kerk ontdekken. Naar nieuwe kerkplekken komen veel mensen die nooit in een reguliere kerk zouden komen. Daarnaast raken bestaande gemeenten door nieuwe kerkplekken missionair geïnspireerd. Het ontstaan van nieuwe kerkplekken zorgt ook voor leerervaringen over en weer. Er is ook gevraagd naar knelpunten in de relaties. Dan komt naar voren dat het in de praktijk vaak lastig is om een nieuwe kerkplek en een bestaande gemeente echt op elkaar betrokken te laten zijn. Hoewel die wens breed leeft, lukt dat maar moeilijk. Ook noemt circa een kwart van de mensen dat de huidige regels en organisatiestructuur niet goed aansluiten bij nieuwe kerkplekken. Ook spelen er regelmatig gevoelens van concurrentie.

Gemeenschapsvorming, netwerken en lidmaatschap. Bij nieuwe kerkplekken is volop sprake van de ontwikkeling van netwerken, relaties en verbondenheid. Het is zeker niet zo dat nieuwe kerkplekken 'los zand' zijn; mensen trekken vaak intensief met elkaar op. Wel blijkt lidmaatschap verre van vanzelfsprekend: van de respondenten denkt 56% dat kerk-zijn zonder lidmaatschap goed mogelijk is. Lidmaatschap wordt door nieuwe kerkplekken vaak meer fluïde, open en flexibel benaderd. Pioniersplekken die al wat langer bestaan (langer dan een jaar of vijf) hebben wel meer aandacht voor vormen van lidmaatschap, al is dat lang niet altijd langs klassieke lijnen. Ook de koppeling tussen doop en lidmaatschap spreekt niet vanzelf; hier wordt in de praktijk verschillend mee omgegaan.

Ambten, sacramenten en de rol van predikanten. Wat is de rol van ambten bij nieuwe kerkplekken? Van de respondenten vindt 65% de ambten van ouderling en diaken niet nodig. Nog meer mensen (75%) vinden het niet noodzakelijk dat bij elke nieuwe kerkplek een predikant betrokken is. Parallel hieraan zien we volop ruimte voor niet-theologen om voor te gaan bij

nieuwe kerkplekken (75% positief) en sacramenten te bedienen (71%). Wel hecht men aan theologische kwaliteit en diepgang. De teneur valt samen te vatten als: "Het ambt hoeft niet per se, zolang er maar kwaliteit wordt geleverd en men weet wat men doet." Daarbij wordt scholing belangrijker gevonden dan ambtelijke inkadering. Supervisie van niet-theologen door predikanten wordt breed ondersteund. Daarmee kan de rol van (een deel van de) predikanten verschuiven van uitvoerder naar toeruster/supervisor van vrijwilligers.

Samenwerking, besluitvorming en bestuur in de kerk. Moeten nieuwe kerkplekken zich aanpassen aan de bestaande organisatiestructuur of moet er ruimte geboden worden? Bijna niemand vindt dat nieuwe kerkplekken zich helemaal moeten aanpassen aan de huidige organisatie. Zowel tijdens de gesprekken als via de enquête werd het meest gekozen voor het scenario 'Orde'. Binnen dit scenario krijgen pioniers wel een kerkelijke inbedding, maar niet per se op lokaal niveau. Bij de gesprekken blijken 'van elkaar leren' en 'onderlinge verbondenheid' belangrijk te zijn voor veel gesprekspartners. Tegelijk is er angst dat nauwe verbondenheid met reguliere kerken het innovatieve karakter van nieuwe kerkplekken aantast. Een 'regelarme zone' voor nieuwe kerkplekken wordt door 85% van de mensen een goed idee gevonden. Mogelijk valt dit voornemen te combineren met het idee van een orde.

Samenwerkingsklimaat. Uit dit onderzoek komt een extra aandachtsveld naar voren. Dat aandachtsveld laat zich niet 'vangen' in kerkordelijke regels; het gaat dan om een positief samenwerkingsklimaat. Waar op de ene plek met bepaalde structuren een groot probleem ontstaat, kan een andere plek met dezelfde structuren toch heel prettig functioneren. Het verschil lijkt dan vaak in het samenwerkingsklimaat gelegen te zijn. Daarbij blijken goede relaties tussen bestaande en nieuwe plekken eerder te ontstaan doordat mensen zich hier persoonlijk voor inzetten, dan door vergaderingen of grootse gezamenlijke activiteiten. De kracht van informele momenten is groot: bijvoorbeeld samen koffie drinken, elkaar op het schoolplein spreken, een activiteit van de andere kerkplek bezoeken, samen eten, enz.

Op wat kerkplekken op een dieper niveau met elkaar verbindt, lijkt een breed gedeelde visie nog afwezig. Dat roept de vraag op naar meer 'theologisch cement' voor het mozaïek.

OVER SPEELRUIMTE EN SPANNING

Uit de resultaten blijkt dat mensen die betrokken zijn bij nieuwe kerkplekken niet alles willen veranderen en dat mensen van bestaande kerkplekken niet sowieso tegen verandering zijn. Er is veeleer sprake van een gezamenlijk zoeken naar een passende organisatie in tijden van verandering. Daarbij is het belangrijk om spanningen te waarderen als bron van leren en vernieuwing. Het gaat dan bijvoorbeeld om spanning tussen traditie en vernieuwing, of het institutionele en het informele. Het opheffen van de spanning door een van de uitersten te verkiezen, zorgt dat de kans op vernieuwing ons uit handen glijpt. De uitdaging voor de kerk is om speelruimte te creëren voor vernieuwing, zonder de spanning met het bestaande volledig te laten verdwijnen. Het rapport sluit af met zes concrete aanbevelingen.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1. Naar een mozaïek van kerkplekken	6
2. Onderzoeksmethode	8
3. Winst- en knelpunten bij een mozaïek	11
Praktijkverhaal: De Haven Utrecht	13
4. Relaties tussen nieuw en bestaand	14
4.1 Van elkaar leren	14
4.2 Verschillende werelden en verbindende schakels	15
4.3 In de schaduw	15
4.4 Verschillende soorten kapitaal	16
5. Gemeenschapsvorming, netwerken en lidmaatschap	17
5.1 Verbondenheid en lidmaatschap	17
5.2 Werken met doelgroepen	18
5.3 Doop en lidmaatschap	18
6. Ambten, sacramenten en de rol van predikanten	20
6.1 Ambten in nieuwe kerkplekken	20
6.2 Sacramenten	20
6.3 De rol van predikanten	21
7. Organisatie, besluitvorming en bestuur	23
7.1 Scenario's voor de organisatiestructuur	23
7.2 Vertegenwoordiging in classes en synode	24
7.3 Verbinding voordat nieuwe kerkplekken volwassen zijn	24
7.4 Bestuur en besluitvorming	25
7.5 Financiën	25
Praktijkverhaal: CrossPoint in Nieuw-Vennep	26
8. Reflecties, conclusies en aanbevelingen	27
Bijlage: onderzoeksinstrumenten	31

1. Naar een mozaïek van kerkplekken

Vanuit missionair verlangen heeft de Protestantse Kerk de afgelopen tien jaar ruimte gegeven aan nieuwe kerkplekken. Inmiddels zijn er ruim honderd kliederkerken en even zoveel pioniersplekken. Ook zijn er monastieke initiatieven en leefgemeenschappen. Daarnaast wordt over huisgemeenten gesproken. Samen met bestaande gemeenten is er zo een mozaïek van kerkplekken ontstaan: verschillend van vorm en kleur en toch verbonden.¹ Zo laten we als Protestantse Kerk iets zien van de diversiteit van Gods (wereldwijde) kerk.

We hopen op relaties waarbij bestaande en nieuwe kerkplekken elkaar steunen en van elkaar leren. In de praktijk zien we dat gebeuren. Tegelijk zien we dat nieuwe kerkplekken soms onbegrip en wrijving oproepen. In de praktijk ontstaan ook vragen over wat wel en niet kan. Wat zeggen we als iemand vraagt om zijn kind bij de kliederkerk te dopen? Is het belangrijk dat alle kerkplekken uiteindelijk ambtsdragers krijgen? Is lidmaatschap nog wel nodig? In de visienota Kerk 2025 staat dat 'nieuwe vormen niet onnodig belast moeten worden met bestaande kerkelijke gewoonten, structuren en organisatie'.² Ook het rapport 'Op hoop van zegen' laat zien dat er behoefte groeit aan reflectie en aanpassingen in de organisatie van de kerk.³ In dit onderzoek verkennen we wat er op dit vlak in de praktijk leeft.

1.1 GEWENSTE SCHURING

Zoals genoemd: er is wrijving tussen nieuwe en bestaande kerkplekken. Die wrijving is niet onverwacht, het is het gewenste gevolg van de keuze vóór kerkvernieuwing, vóór de inzet op innovatieve, missionaire initiatieven. Schuring hoort bij dat proces, dat is waar

'leren' vorm krijgt. De missioloog David Bosch leert ons niet al te revolutionair of al te reactionair op deze schuring te reageren.⁴ Om niet te kiezen voor óf totale vernieuwing óf behoud van het bestaande. De kunst is de spanning te gebruiken voor het ontdekken van een nieuwe weg.

1.2 EEN MOZAÏEK VAN KERKPLEKKEN

De Protestantse Kerk zet in op een verdere ontwikkeling naar een mozaïek van kerkplekken. Het moderamen van de generale synode heeft daarom in december 2017 besloten hier in 2018 de nodige aandacht aan te geven. De dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk geeft aan die wens uitvoering. Dit is van start gegaan met een startpaper en een gesprek tussen dertig praktijkmensen en bestuurders.⁵ Ook tijdens de generale synode van april 2018 is hierover gesproken.

Voordat de doordenking rond nieuwe kerkplekken verder vorm krijgt, wordt het oor eerst te luisteren gelegd bij de praktijk. Dat luisteren krijgt vorm via dit onderzoek. Het vervolg hierop is dat in september een rapport verschijnt met meer reflectie en oplossingsrichtingen. Over dat rapport gaan we in het najaar in gesprek binnen de Protestantse Kerk. Als er organisatorische aanpassingen (of anderszins) nodig blijken, dan krijgen die vorm ná 2018. Eerst is er ruimte voor reflectie en een goed gesprek binnen de Protestantse Kerk.

Bij dit onderzoek is afgewogen in hoeverre ook de praktijk van bestaande gemeenten deel hiervan moet zijn. Hoewel er zeker overlap is in de vragen en knelpunten, is besloten dit onderzoek primair te richten op

1 De term kerkplekken is geïntroduceerd door prof.dr. Henk de Roest in zijn boek *Huis voor de ziel* (2010).

2 *Kerk 2025: Waar een Woord is, is een weg*. Utrecht, Dienstenorganisatie Protestantse Kerk, 2015. De visienota is te downloaden via www.protestantsekerk.nl/kerk2025.

3 *Op hoop van zegen: Ontwikkelingen, geleerde lessen en uitdagingen na acht jaar pionieren*. Utrecht, Dienstenorganisatie Protestantse Kerk, 2017. Te vinden via www.lerenpionieren.nl/ophoopvanzegen.

4 *Transforming mission: Paradigm shifts in theology of mission* (David Bosch, 1991), p. 366-367.

5 *Tussen wildgroei en vernieuwing: Over de verbinding van nieuwe kerkplekken met de Protestantse Kerk*. Utrecht, Dienstenorganisatie Protestantse Kerk, 2018. Te vinden via www.protestantsekerk.nl/kerkplekken.

de praktijk van nieuwe kerkplekken. Dit doen we in het bewustzijn dat nieuwe kerkplekken voorlopers zijn in een proces waar de gehele kerk mee te maken heeft.

1.3 ONDERZOEKSVRAAG

Dit rapport bevat de resultaten van een onderzoek dat tussen februari en half mei 2018 is uitgevoerd. De hoofdvraag van dit onderzoek is:

Wat zien betrokkenen vanuit hun praktijk als winstpunten, knelpunten en als een passende toekomstvisie rond een mozaïek van kerkplekken in de Protestantse Kerk?

Bij de beantwoording van de onderzoeksvraag was er aandacht voor drie inhoudelijke deelgebieden, zoals die eerder ook zijn uitgewerkt in het startpaper, te weten:

- Gemeenschapsvorming, netwerken en lidmaatschap
- Ambten, sacramenten en de rol van predikanten
- Samenwerking, besluitvorming en bestuur in de kerk.

Deze drie deelgebieden zijn tot stand gekomen op basis van ervaringen rond pionieren in de afgelopen tien jaar. Uit de vragen van pionierteams en observaties van pionierbegeleiders en het landelijk team pionieren zijn deze drie thema's naar voren gekomen. Een van de functies van dit onderzoek is om na te gaan op welke manier deze thema's leven bij mensen uit de praktijk en welke thema's mogelijk nog niet in beeld zijn.

1.4 LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksmethode geschetst. Daarna volgt in hoofdstuk 3 een overzicht van de winst- en knelpunten, op basis van het online vooronderzoek. Tijdens de gesprekken zijn veel zaken rond de relaties tussen bestaande en nieuwe kerkplekken naar voren gekomen, dat is uitgewerkt in hoofdstuk 4. In de drie volgende hoofdstukken, namelijk hoofdstuk 5 tot en met 7, worden de resultaten rond de drie inhoudelijke deelgebieden gedeeld. Tot slot volgen in hoofdstuk 8 enkele reflecties, conclusies en aanbevelingen.

In de bijlage zijn de onderzoeksinstrumenten (zoals de vragenlijsten) te vinden. In de bijlage zijn ook alle kwantitatieve resultaten van de afsluitende online enquête terug te vinden.

2. Onderzoeksmethode

Het onderzoek bestond uit drie delen, waarbij zowel een kwalitatieve als een kwantitatieve benadering herkenbaar is. Semi-gestructureerde groeps gesprekken vormden het hart van dit onderzoek. De drie delen van dit onderzoek op een rij:

- **Kort online vooronderzoek - kwalitatief**

Voorafgaand aan de gesprekken werd een vragenlijst toegestuurd. Deze bevatte drie vragen naar achtergrondgegevens en twee open vragen naar wat als winst- en knelpunten werden ervaren rond de praktijk van nieuwe kerkplekken. De resultaten zijn te vinden in hoofdstuk 3. De vragen zijn te vinden in de bijlage.

- **Gesprekken ter plaatse - kwalitatief**

In elke onderzoeksplek is circa twee uur een gesprek gevoerd, de topiclijst is in de bijlage te vinden. Ter voorbereiding is aan de deelnemers het startpaper gestuurd. De gesprekken vonden plaats tussen 15 februari en 1 mei. Alleen met Almere en de Lutheranen in Amsterdam vond het gesprek ná 1 mei plaats, waardoor deelname aan het afsluitende online onderzoek voor deze plekken niet meer mogelijk was. Bijna alle gesprekken zijn opgenomen. Van de gesprekken is steeds een verslag gemaakt dat bijna altijd aan de deelnemers ter goedkeuring is voorgelegd.

- **Afsluitend online onderzoek - kwantitatief**

Het afsluitende online onderzoek werd na elk gesprek gemaild aan de gespreksdeelnemers. Waar nodig is tweemaal een herinnering verstuurd. De vragenlijst bestond uit 29 stellingen waarop gereageerd kon worden met: zeer mee oneens / mee oneens / mee eens / zeer mee eens / geen mening. Daarnaast waren negen andere vragen opgenomen: vier meerkeuze en vijf open vragen (zie de bijlage).

2.1 SELECTIE ONDERZOEKSPLEKKEN EN GESPREKSDEELNEMERS

Bij de selectie van onderzoeksplekken was het belangrijkste criterium dat een nieuwe kerkplek minimaal twee jaar actief was en dat er enigszins sprake was

van een nieuwe, herkenbare geloofsgemeenschap. Dit om te waarborgen dat er in de praktijk daadwerkelijk al ervaring was opgedaan. Daarnaast is gestreefd naar spreiding qua kerkelijke ligging, geografisch en qua type context (nieuwbouw, achterstandswijk, dorp, enz.) en type kerkplek.

In de volgende 23 plaatsen bleek het mogelijk dit onderzoek uit te voeren:

Almere	Huizen	Veenendaal
Amsterdam (2x)	Jorwert	Vlaardingen
Apeldoorn	Nieuw-Vennep	Wateringen
De Lier	Nieuwegein	Woerden
Den Haag	Noordwijk	Zeist
Gouda	Rotterdam (2x)	Zoetermeer
Groningen	Spijkenisse	Zwijndrecht
Hilversum	Utrecht (2x)	

In drie grote steden met veel nieuwe kerkplekken zijn twee gesprekken gevoerd, daarom zijn er in totaal 26 onderzoeksplekken. Op vier plekken die benaderd zijn, is het niet tot deelname aan het onderzoek gekomen, vaak om praktische redenen. Per onderzoeksplek zijn twee vertegenwoordigers van de bestaande kerken (bijv. voorzitter van de kerkenraad en predikant) uitgenodigd om deel te nemen, en twee mensen die actief zijn binnen een nieuwe kerkplek. Wie er uitgenodigd werden, werd bepaald na telefonisch overleg met de lokaal betrokken personen. Een deel van de gesprekken vond plaats met twee nieuwe kerkplekken. Het aantal gespreksdeelnemers varieerde in de praktijk van drie tot zeven, exclusief de onderzoeker (die gespreksleider was) en de notulist die bij het gesprek waren.

2.2 RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

Over het algemeen was er bij de betrokkenen een grote bereidheid om mee te werken aan dit onderzoek. De respons op de verschillende delen van het onderzoek was als volgt:

	Genodigden	Respons	Percentage
Aantal plaatsen verzocht om aan het onderzoek deel te nemen	30 plaatsen	26 plaatsen	87%
Kort online vooronderzoek	ca. 130	81	62%
Gesprekken ter plaatse	ca. 130	121	93%
Afsluitend online onderzoek	109	79	72%

Is dit onderzoek representatief voor wat er in de Protestantse Kerk speelt rond nieuwe kerkplekken? De inschatting van de onderzoekers is dat het op dit moment een goed beeld geeft van wat er leeft. Daarbij zijn drie kanttekeningen te maken:

- Als eerste moet aangetekend worden dat dit onderzoek zich toespitste op plekken die al wat langer bestaan. Kerkplekken die jonger zijn, zijn vaak minder bezig met de thema's uit dit onderzoek.
- Als tweede moet gemeld worden dat veel van de onderzochte nieuwe kerkplekken pioniersplekken waren, of daarop gelijkende initiatieven. De oorzaak is dat er daarvan al heel wat zijn die al wat langer actief zijn. Het aantal leefgemeenschappen en kliederkerken verbonden aan de Protestantse Kerk is op dit moment kleiner. Niettemin zijn ook enkele kliederkerken en een leefgemeenschap deel van dit onderzoek. Huisgemeenten zijn nog niet gevonden binnen de Protestantse Kerk.
- Achteraf ontdekten we dat er relatief veel plekken zijn onderzocht waar een betaalde, professionele kracht werkzaam is. Bij plekken die jonger zijn, zien we nu vaker dat vrijwilligers het voortouw hebben. Die praktijk is nu dus nog beperkt meegenomen.

2.3 INTERNE EN EXTERNE VALIDITEIT

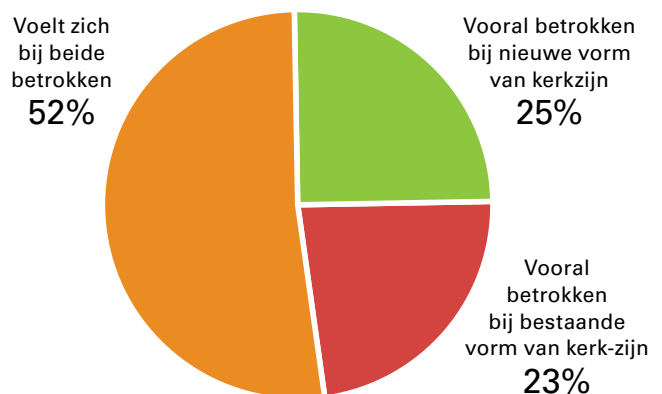
Vanuit de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk waren bij de gesprekken telkens twee onderzoekers aanwezig. Zo was er direct al sprake van een intersubjectieve toetsing van het gesprek. Het gespreksverslag is in de meeste gevallen in conceptvorm ter goedkeuring voorgelegd aan de deelnemers aan het gesprek. De drie delen van het onderzoek - de enquête vooraf, het groepsgesprek en de enquête achteraf - bleken telkens een vergelijkbaar beeld op te leveren. Vervolgens is dit onderzoeksverslag ontstaan vanuit gesprekken binnen de groep van onderzoekers, ook langs deze weg

is intersubjectiviteit nagestreefd. Daardoor is getracht de invloed van 'bias' (vooroordelen) te verminderen. Alles bij elkaar is daardoor naar indruk van de onderzoekers sprake van een goede interne en externe validiteit van dit onderzoek.

2.4 KENMERKEN RESPONDENTEN

Het afsluitende online onderzoek is ingevuld door 79 mensen. Van deze respondenten is de helft lid van een kerkenraad. Daarbij moet opgemerkt worden dat ook betrokkenen bij nieuwe kerkplekken regelmatig lid zijn van een kerkenraad, ter versterking van de verbinding of omdat dat vereist is bij de bediening van doop en avondmaal door niet-predikanten.

Van de respondenten is 28% deel van het kernteam van een nieuwe kerkplek. Daarnaast is 22% predikant en 6% kerkelijk werker. Circa de helft is veertig tot zestig jaar, een kwart is jonger dan veertig jaar en iets meer dan een kwart is ouder dan zestig jaar.



Reacties op de vraag bij welke vorm van kerk-zijn de respondenten zich betrokken voelen. Deze vraag is in de online enquête door 79 mensen beantwoord.

De respondenten is ook gevraagd naar hun affiniteit. Van de respondenten voelt ruim de helft zich evenveel betrokken bij bestaande als bij nieuwe kerkplekken. Daarnaast voelt ongeveer een kwart zich meer betrokken bij een bestaande kerkplek, en eveneens een kwart meer bij een nieuwe kerkplek.

3. Winst- en knelpunten bij een mozaïek

In het online vooronderzoek is aan deelnemers van het onderzoek open gevraagd wat zij in de praktijk ervaren als de belangrijkste winst- en knelpunten rond nieuwe kerkplekken. In dit hoofdstuk presenteren we de belangrijkste resultaten daarvan.

3.1 DE WINST VAN EEN MOZAÏEK

We noemen de drie meest genoemde winstpunten bij het ontstaan van nieuwe kerkplekken. Daarbij is opmerkelijk dat mensen die betrokken zijn bij bestaande en bij nieuwe kerkplekken daar ongeveer dezelfde opvattingen over hebben.

1. De kerk kan voor meer mensen van betekenis zijn

Ruim de helft van de respondenten noemt dat nieuwe kerkplekken ervoor zorgen dat de kerk als geheel een breder bereik krijgt: er komen mensen die niet zo snel in een bestaande kerk komen. Ter illustratie een paar antwoorden:

“Er wordt duidelijk een ander publiek bereikt. Mensen die je niet meer in een traditionele ochtenddienst in de kerk ziet, zie je wel komen naar een kliederkerk.”

“In de nieuwe gemeente zie ik groei in geloof, mensen uit de wereld die de Heere leren kennen en belijdenis doen, en betrokken worden op elkaar, maar zeker ook op de buurt waarin het gebouw staat.”

“Dat mensen in de buurt bereikt worden die nooit in de kerk zouden komen.”

2. Er groeit een nieuwe houding

Qua houding gebeurt er het nodige bij mensen in de buurt van nieuwe kerkplekken. Ongeveer een derde van de respondenten noemt iets op dit punt, er ontstaat een nieuwe mindset. Mensen - ook in bestaande gemeenten - raken door een nieuwe kerkplek meer missionair georiënteerd. Er groeit ook hoop, en men-

sen worden zich bewuster van hun context en de noodzaak van een diversiteit in kerkvormen.

“Het laat de staande kerk wennen aan het feit dat er vele wegen zijn om door het evangelie te worden geraakt.”

“De nieuwe vorm heeft enthousiasme gebracht bij actieve kerkleden. Zij ervaren dat iets anders, iets nieuws kan gaan bloeien. Er is hoop voor de kerk.”

“Nieuwe kerkplekken plaatsen lokaal kerk-zijn in een beter/breder perspectief.”

3. Er wordt geleerd van elkaar

Het ontstaan van nieuwe kerkplekken zorgt voor leerervaringen over en weer. Er ontstaat vernieuwing in bestaande kerken doordat er in de buurt iets nieuws gebeurt.

“De nieuwe vorm heeft bij de bestaande vorm bewustzijn op gang gebracht over kerk naar buiten toe. Dit is te merken aan bijvoorbeeld de PR.”

“Je ontdekt nieuwe verbindende vormen van kerk-zijn die bruikbaar zijn voor het bestaande kerkelijk werk. De doelgroep brengt dingen mee, bijvoorbeeld samen eten.”

“Doordat er op de pioniersplek andere vormen ontstaan, wordt de zendende gemeente gedwongen weer na te denken over de eigen vormen. Waarom doen we het zoals we het doen? Hierdoor word je gedwongen terug te gaan naar de Bron.”

3.2 WAAR HET KNELT

Wat ervaren mensen uit de praktijk als de belangrijkste knelpunten bij het ontstaan van nieuwe vormen van kerk-zijn? Bij de knelpunten zijn de antwoorden van de respondenten diverser dan bij de winstpunten. Tegelijk

valt op dat er geen groot verschil is tussen mensen die bij bestaande kerkplekken betrokken zijn en mensen die bij nieuwe kerkplekken betrokken zijn.

1. Er is weinig verbinding tussen nieuwe en bestaande kerkplekken

Het blijkt in de praktijk lastig om nieuwe kerkplekken en bestaande gemeenten echt op elkaar betrokken te laten zijn. Hoewel die wens breed leeft, lukt dat maar moeilijk. Circa 40% van de respondenten noemt dit als knelpunt.

“Je kunt heel snel langs elkaar heen gaan leven, de meeste wijkgemeenten weten amper wat er in de pioniersplek gaande is. Dat is eigenlijk een gemiste kans.”

“De ideeën over kerk-zijn verschillen dusdanig dat samen vieren lastig is.”

“Met elkaar delen wat er gebeurt is lastig tussen beide vormen, maar dat is ook moeilijk tussen wijkgemeenten onderling en tussen pioniersplekken onderling.”

2. Nieuwe kerkplekken hebben last van de bestaande organisatiestructuren

Circa een kwart van de respondenten noemt dat nieuwe kerkplekken stuiten op belemmeringen op organisatorisch vlak. De regels en organisatiestructuur lijken op heel wat punten niet aan te sluiten bij het functioneren van nieuwe kerkplekken.

“De regels die voor de gevestigde orde gelden, zijn voor onze pioniersplek niet altijd haalbaar.”

“Voor de nieuwe gemeenschap is soms lastig uit te leggen hoe heilzaam bestaande structuren en afspraken (zoals een kerkorde) kunnen zijn.”

“We hebben in de samenwerking te veel regels gecreëerd. Geen moderne netwerkstructuur, maar een gedateerde controlestructuur.”

2. Gevoelens van concurrentie

Circa 20% van de respondenten noemt dat er gevoelens van concurrentie leven, vooral bij mensen in bestaande kerkplekken. Mensen voelen zich enigszins bedreigd.

“Met name jonge gezinnen trekken naar de missionaire gemeente, wij vergrijzen daardoor sneller.”

“Sommige gemeenteleden van de klassieke gemeenten zien nieuwe vormen als een bedreiging van hun manier van kerk-zijn.”

“Als de nieuwe kerkplek geld gaat werven, gaat dat dan niet ten koste van de vaste vrijwillige bijdrage?”

Naast deze drie knelpunten blijkt uit verschillende antwoorden dat er zorgen zijn over de continuïteit van nieuwe kerkplekken. Is er straks genoeg geld voor de nieuwe kerkplekken? Blijft er draagvlak vanuit de zendende gemeenten? En is er genoeg tijd en energie om als pionier voor draagvlak te blijven zorgen als de pionier minder uren beschikbaar krijgt?



Praktijkverhaal: De Haven Utrecht

De Triumfatorkerk in de Utrechtse wijk Kanaleneiland moest in 2013 worden gesloten. Vanuit de Jacobikerk en de Nieuwe Kerk werd nog in datzelfde jaar een groep van vijftien mensen 'uitgezegd' om op Kanaleneiland een nieuwe start te maken. Het ging om een missionair project met de bedoeling om De Haven tot een plek voor alle Kanaleneilanders te maken. De Haven heeft als missie 'meer van Jezus op Kanaleneiland'. Het pioniersproject wordt gekenmerkt door drie pijlers: 1) in alles zijn ze gericht op Jezus, 2) samen vormen ze een gastvrije familie en 3) uit liefde leggen ze contact op Kanaleneiland. Belangrijke activiteiten zijn open koffiemomenten voor de buurt, maaltijden, programma's voor kinderen, het gratis beschikbaar stellen van kleding en vieringen.

De Haven is nu als commissie vertegenwoordigd in de Algemene Kerkenraad van de Protestantse Gemeente Utrecht. Dat geeft de gemeenschap een plaats binnen het geheel van de gemeente. Beleidsmatig is er de vraag wat hier de meest optimale positionering is. Zou het De Haven helpen om ook in kerkordelijke zin een missionaire (wijk)gemeente te worden of zou haar dat juist belasten met allerlei organisatorische kwesties? De Haven kent tot op heden geen ambtsdragers. De pionier-predikant die tijdelijk aan de gemeenschap was verbonden, is recent vertrokken. Nadien is er geen viering van het avondmaal meer geweest. Er is nu ruimte voor de aanstelling van een kerkelijk werker en dat schept ook weer (ambtelijke) ruimte voor de viering van doop en avondmaal.

De Haven is actief in Utrecht. Elke zondag is er een inloop met gratis koffie en kleding. Ook bij een maandelijkse buurtmaaltijd groeien relaties. Een deel van deze mensen is ook bij de vieringen.

4. Relaties tussen nieuw en bestaand

De onderzoeksresultaten in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de groeps gesprekken en op enkele resultaten van de online enquête.

De relaties tussen nieuwe en bestaande kerkplekken verschillen behoorlijk per plaats. Waar in de ene plaats sprake is van intensief contact en de wederzijdse waardering overheerst, is er in andere plaatsen nauwelijks contact en overheerst een gevoel van miskenning. Uit de enquête blijkt dat tweederde van de mensen de relaties als harmonieus ervaart.

“Nieuwe kerkplekken gaan soms wat ruw en ongeduldig met bestaande plekken om, met weinig oog voor de waarde van de traditie en de jarenlange inzet van vrijwilligers.”

(iemand namens een bestaande kerkplek via de enquête)

Er waren vanuit bestaande kerkplekken enkele malen frustraties merkbaar rond het feit dat nieuwe kerkplekken wel mogelijk gemaakt worden door de bestaande gemeente, maar dat de gemeente vervolgens niet zoveel meer in beeld is. Ook gevoelens van concurrentie kunnen de relatie onder druk zetten: ‘Zuigt de pioniersplek geen mensen bij ons weg?’ en: ‘Zij mogen de mooie dingen doen en halen de pers, en wij doen er eigenlijk niet meer toe.’

“Op dit moment is er nauwelijks contact tussen de pioniersplek en de bestaande wijkkerken. Dus ook geen ruzie noch harmonie. Er is geen interesse in onze ervaringen. Het contact gaat alleen over de financiën.”

(iemand die ook betrokken is bij een nieuwe kerkplek via de enquête)

In de enquête is gevraagd hoe vaak er gesprekken zijn tussen (een vertegenwoordiging van) de kerkenraad van de bestaande kerkplek en de leiding van de nieuwe kerkplek. Circa 8% van de mensen weet het niet. In 13% van de gevallen is het antwoord ‘bijna nooit’. In 30% van de

gevallen spreekt men elkaar een of twee keer per jaar. In 21% van de gevallen spreekt men elkaar drie tot vijf keer. En 29% spreekt elkaar vaker dan vijf keer per jaar.

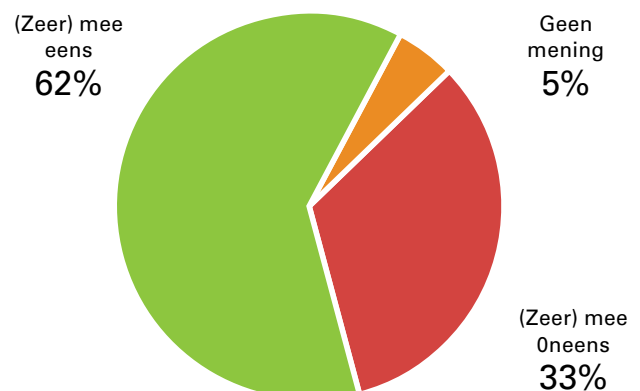
Over het geheel gezien wordt de meerwaarde van nieuwe kerkplekken zeker gezien. De stelling waarop in de enquête het vaakst (94%) positief wordt gereageerd, luidt: “Ik ervaar nieuwe vormen van kerk-zijn als een waardevolle toevoeging naast bestaande gemeente(n).” Van de respondenten heeft 86% de indruk dat bij de nieuwe kerkplekken mensen komen die niet in de bestaande gemeenten kwamen. (Tegelijk merken we op dat er nog geen breed gedeelde visie is op wat kerkplekken op een dieper niveau met elkaar verbindt.)

“Het blijkt dat veel mensen die zich niet thuis voelen in de klassieke vorm van kerk-zijn dat wel doen in nieuwe vormen.”

(iemand van een bestaande kerkplek via de enquête vooraf)

4.1 VAN ELKAAR LEREN

Naast het bereiken van nieuwe mensen, is het leren van nieuwe kerkplekken een belangrijk doel. Gebeurt dat in de praktijk? In hoofdstuk 3 bleek al dat veel



Reacties op de stelling: “Nieuwe kerkplekken zorgen er hier voor dat de bestaande gemeente(n) gaan nadenken over hun eigen functioneren.”

mensen dat ervaren. Dat werkt bijvoorbeeld door in de publiciteit van bestaande kerken en doordat men nieuwe vormen vindt (zoals samen eten). Ook in de enquête komt dat naar voren: bijna tweederde van de respondenten stelt dat nieuwe kerkplekken ervoor zorgen dat de bestaande gemeente gaat nadenken over het eigen functioneren. Dat wordt overigens vaker gedacht door mensen van bestaande kerkplekken (67%) dan mensen bij nieuwe kerkplekken (40%).

Het leren krijgt niet alleen concreet vorm in nieuwe activiteiten of de PR. Tijdens enkele gesprekken werd opgemerkt dat de nieuwe kerkplek eraan had bijdragen dat bewust gezocht werd naar een missionair georiënteerde predikant voor de bestaande kerkplek. Ook (missionair) beleid werd mede geïnspireerd door de (ervaringen van) de nieuwe kerkplek.

“Dat wederzijdse leren is echt ongelooflijk van waarde, daar geniet ik van. Je bent als pioniersplek de kerk opnieuw aan het uitvinden. En elke keuze die je maakt is een spiegel voor de traditionele kerk. Ik denk echt dat we allebei armer waren geweest, als we dat leerproces niet hadden gehad.”

(reactie van iemand die betrokken is bij een nieuwe én een bestaande kerkplek)

4.2 VERSCHILLENDE WERELDEN EN VERBINDENDE SCHAKELS

Tijdens de gesprekken blijkt regelmatig dat bestaande en nieuwe plekken vanuit een andere belevingswereld werken. Dit lijkt ook veroorzaakt te worden door grote verschillen in context, bijvoorbeeld als een gemeente met hoogopgeleide blanke Nederlanders zich moet verhouden tot een pioniersplek in een achterstandswijk met veel migranten. Gemakkelijk ontstaat er dan een groot verschil qua inhoud, vorm en karakter van de gemeenschappen.

Dat men in verschillende ‘werelden’ actief is, werkt ook door bij de pioniers zelf. Een van de pioniers gaf aan weg gegroeid te zijn van de gemeenschap van waaruit ze was gezonden. Deze ontwikkeling is misschien ook niet te vermijden: ‘Als er niks met je gebeurt bij het pionieren dan pionier je niet goed’, zo vingen we ook op tijdens een gesprek. Dat een pionier een wezenlijke verbinding met een nieuwe doelgroep aangaat en zich

door een andere context laat vormen, is erg belangrijk om tot betekenisvolle relaties te komen.

Het onderzoek lijkt erop te wijzen dat vooral twee zaken van belang zijn voor een goede onderlinge relatie. Een eerste positieve factor is de verbindende functie van een predikant of een andere professionele werker die zowel aan een bestaande gemeente als aan een nieuwe kerkplek verbonden is. Een dergelijke intermediair kan in beide gemeenschappen relationeel investeren. Tegelijk blijkt uit de enquête ook dat dit spanningen veroorzaakt: er wordt soms gevreesd voor een burn-out van de professional, omdat van twee kanten aan hem of haar getrokken wordt. Ook is men soms bang voor een verminderde aanwezigheid en betrokkenheid van de predikant, omdat deze ook actief is bij een nieuwe kerkplek.

“Er is jaloezie van de ‘bestaande’ naar de nieuwe vorm, ook qua ureninzet van mij als predikant én pionier.”

(een pionier benoemt een knelpunt via het online vooronderzoek)

Niet overal is er een professionele ‘linking pin’, maar ook dan is een goede verstandhouding mogelijk. We komen dan op een tweede factor. Het komt erop aan dat de leidinggevenden van de verschillende gemeenschappen goede relaties onderhouden. Daarbij is meermaals gewezen op de kracht van informele momenten: samen koffie drinken, samen eten, elkaar op het schoolplein spreken en borrelen. Of gemeenteleden die ervoor kiezen om soms eens bij een activiteit van een nieuwe kerkplek te gaan kijken en andersom. Goede relaties tussen bestaande en nieuwe plekken lijken eerder te ontstaan door mensen die hier persoonlijk in investeren, dan door vergaderingen of grootse gezamenlijke activiteiten.

“Wij eten na de kerkenraad een bitterbal, en dat is het smeermiddel! Je kan memo’s schrijven zoveel je wilt, maar als je het er gewoon eens even over hebt en elkaar in de ogen kijkt, dat brengt veel meer!”

(een deelnemer aan de groeps gesprekken)

4.3 IN DE SCHADUW

Meermaals kwam naar voren dat soms de aandacht voor nieuwe plekken zo groot is dat men zich in de ‘gewone’ gemeente tekortgedaan voelt. Dat geeft druk op de relatie. Ook als een nieuwe kerkplek uiteindelijk

groter wordt dan de (krimpende) zendende gemeente, kan druk ontstaan. Hoewel dat winst is voor de kerk als geheel, kan het ook als bedreigend ervaren worden door bestaande kerkplekken.

4.4 VERSCHILLENDE SOORTEN KAPITAAL

Tijdens de gesprekken blijkt dat er op sommige plekken openheid is om elkaar te waarderen vanwege de verschillende 'soorten kapitaal' die worden gerealiseerd. Financiële bijdragen van de zendende gemeente leveren dan bijvoorbeeld 'spiritueel kapitaal' op in de nieuwe kerkplek, wat ook weer ten goede komt aan de moedergemeente. Ook gebeurt het dat lessen die zijn geleerd in nieuwe plekken hun weg vinden naar de bestaande gemeenten. Een andere niet-financiële opbrengst kan zijn dat door een nieuwe kerkplek de kerk weer op de maatschappelijke kaart gezet wordt. Door de burgerlijke gemeente wordt de kerk dan, voor het eerst of opnieuw, gezien als een maatschappelijke speler die ertoe doet. Geregeld is er het besef dat nieuwe kerkplekken aan bestaande kerkplekken andere zaken te bieden hebben, zoals: geloofsvernieuwing, hoop, getuigenissen, nieuwe energie, vitaliteit. Of dat op waarde wordt geschat, of dat men 'met gelijke munt terugbetaald wil worden' verschilt.

5. Gemeenschapsvorming, netwerken en lidmaatschap

Dit hoofdstuk richt zich op het eerste deelthema bij de onderzoeksvraag. Er is zowel gebruik gemaakt van resultaten uit de groepsgesprekken als vanuit de afsluitende online enquête.

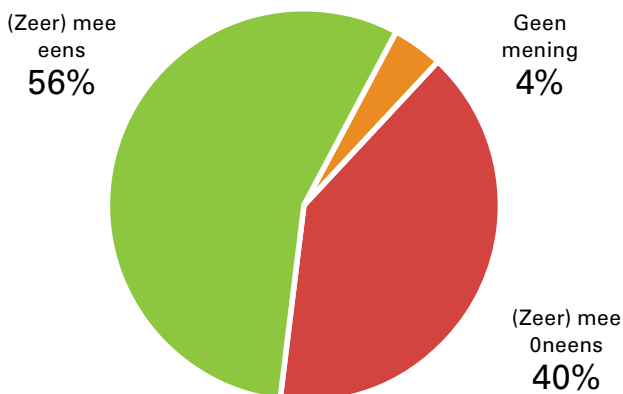
5.1 VERBONDENHEID EN LIDMAATSCHAP

De meeste nieuwe kerkplekken werken bewust aan het vormen van netwerken, aan relaties en verbondenheid. De mate van persoonlijk contact en de onderlinge betrokkenheid binnen die netwerken varieert per kerkplek.

“Het gaat niet om de vraag of en waar je ingeschreven staat, maar om de ontwikkeling van persoonlijke relaties.”

(reactie van een deelnemer aan de gesprekken)

Nieuwe kerkplekken geven tijdens de gesprekken vaak aan dat zij lidmaatschap in traditionele zin niet zo belangrijk vinden. Dat geldt vooral voor jonge nieuwe kerkplekken, voor kliederkerken en voor pioniersplekken met het karakter van een inloophuis. Uit de enquête blijkt ook dat kerk-zijn zonder lidmaatschap door 56% goed mogelijk wordt geacht. Een analyse wijst uit dat



Reacties op de stelling "Een nieuwe vorm van kerk-zijn kan zonder lidmaatschap functioneren." Ruim de helft van de respondenten is het eens met deze stelling.

mensen die vooral betrokken zijn bij bestaande kerken iets meer noodzaak tot lidmaatschap zien dan mensen die zich met nieuwe én bestaande kerkplekken verbonden voelen of vooral met nieuwe plekken.

Alle nieuwe kerkplekken hebben zo hun eigen manier van het registreren van leden en betrokkenen. Vaak is de meest formele kant hiervan het lid zijn van een WhatsApp-groep, het verzamelen van contactgegevens in een spreadsheet of op een mailinglijst staan.

Aan formele registratie in een kerkelijk ledenregister wordt in veel van de nieuwe kerkplekken weinig aandacht geschonken. In een aantal nieuwe kerkplekken leeft het gevoel dat formele vormen van lidmaatschap veel gedoe en bureaucratie opleveren. Het beeld is dat een ledenregister niet makkelijk bij te houden is, onvoldoende aansluit bij de werkwijze en organisatie van de nieuwe kerkplek en bij de (behoeften van de) doelgroep.

“Onze Whatsapp-groep is accurater dan de registratie van de lokale protestantse gemeente.”

(een pionier tijdens het gesprek)

Tijdens de gesprekken bleek dat bestaande kerken vaak vragen en zorgen hebben bij de wijze van 'registratie' van betrokkenen bij nieuwe kerkplekken: is de (pastorale) zorg wel voldoende geborgd? En zorgt de netwerkbenadering van nieuwe kerkplekken niet voor concurrentie, bijvoorbeeld in de vorm van dalende opbrengsten voor de Actie Kerkbalans?

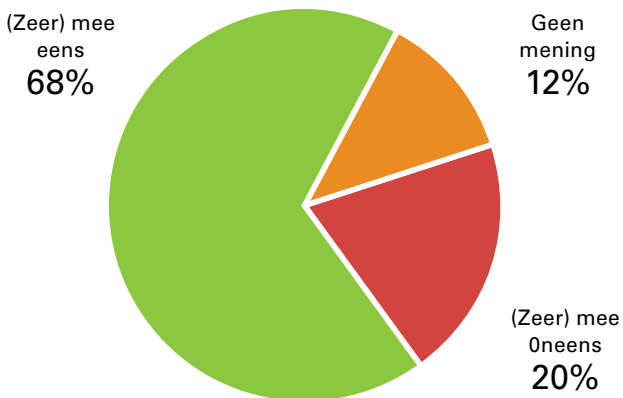
Vanuit bestaande kerken is er ook waardering voor de netwerkbenadering. De relationele aanpak van nieuwe kerkplekken wordt ervaren als een prikkel om vanuit de bestaande gemeente ook anders om te gaan met de ledenadministratie. Ook bestaande gemeenten gaan soms verschillende vormen van betrokkenheid bieden. Beeldbepalende stadskerken hebben soms bijvoorbeeld 'vrienden' of 'donateurs' die betrokken zijn maar geen lid zijn.

“Je zou willen dat wij net zo’n warme relatie hebben met iedereen in onze kaartenbak als zij dat hebben met mensen uit hun Excelbestand!”

(reactie van een deelnemer aan de gesprekken)

Lidmaatschap blijkt voor mensen die betrokken zijn bij een nieuwe kerkplek niet de manier om hun verbondenheid of toewijding (inhoudelijk, organisatorisch, financieel) te tonen. Ook noemen verschillende mensen dat lidmaatschap een te ‘vaste’ uiting is van verbondenheid. Het doet in hun ogen geen recht aan de flexibiliteit en tijdelijkheid van het gemeenschapsgevoel dat mensen uit de doelgroep ervaren. Tegelijk is het ook niet zo dat ledenregistratie bij alle nieuwe kerkplekken heeft afgedaan. Een aantal plekken vertelt dat deelnemers vermelding in een ledenregister vanzelfsprekend, logisch of zelfs prachtig vinden.

Over het geheel genomen wordt lidmaatschap door nieuwe kerkplekken meer fluide, open en flexibel benaderd. Dat blijkt ook doordat tweederde van de respondenten het eens is met de stelling dat mensen lid moeten kunnen zijn van meerdere geloofsgemeenschappen.



Reacties op de stelling “Mensen moeten lid kunnen zijn van meerdere geloofs- gemeenschappen.” Tweederde van de respondenten is het eens met deze stelling.

Er lijkt weinig besef te leven dat lidmaatschap ook verbonden is met inspraak, leiderschap (verkiezbaar zijn als ouderling of kernteamlid), het vergroten van eigenaarschap (inspraak bij besluiten over visie en beleid) en goed geregeld pastorale zorg. Het blijken vaak geen redenen te zijn om lidmaatschap te overwegen.

Pioniersplekken die al wat langer bestaan (langer dan een jaar of vijf) hebben meer aandacht voor lidmaatschap. Of dat een trend is die na verloop van jaren bij alle nieuwe kerkplekken herkenbaar zal zijn, zal moeten blijken. Drie nieuwe kerkplekken die al wat langer bestaan, hebben een soort ‘tussenvariant’ voor lidmaatschap. Bij deze kerkplekken kun je aangeven dat je lid wordt van de lokale kerkplek (en dan benoem je ook hoe je dit commitment in de praktijk vormgeeft), en je kunt daarbij los aangeven of je ook lid wilt worden van de Protestantse Kerk. Mensen willen zich vaak wel (op een of andere manier) verbinden aan een lokale kerkplek, maar het lidmaatschap van de kerk als groter geheel is zeker niet vanzelfsprekend.

Uit de gesprekken blijkt dat er voor nieuwe kerkplekken een aantal concrete aanleidingen is om met lidmaatschap aan de slag te gaan, bijvoorbeeld: aanvragen voor bediening van de doop, bouwen aan duurzame financiering, doorgroei naar een nieuwe fase of een herstructurering van de protestantse gemeente die betrokken is.

5.2 WERKEN MET DOELGROEPEN

De meeste nieuwe kerkplekken richten zich op een specifieke doelgroep, zij gaan niet voor de ‘open voor iedereen’ benadering die in veel reguliere kerken gangbaar is. Deze plekken richten zich dan bijvoorbeeld op gezinnen met kinderen, mensen uit een bepaalde leeftijdsgroep of uit een bepaalde buurt. Er zijn pioniersplekken die de beschikking hebben over de ‘kaartenbak’ van de kerk, maar daar doen ze veelal weinig mee; de nieuwe kerkplekken kiezen vaak voor een persoonlijke benadering van mensen in hun netwerk.

5.3 DOOP EN LIDMAATSCHAP

Bij het vraagstuk of het sacrament van de doop al dan niet los verkrijgbaar is van het lidmaatschap van de kerk, lijkt het er in de gesprekken op dat het relationele aspect vóór het formele aspect gaat. Een aantal gespreksdeelnemers benoemt dat de doop een kans is om de diepere betekenis van lidmaatschap en zaken als commitment, eigenaarschap en verantwoordelijkheid te bespreken. Gesprekspartners benadrukken ook dat doop niet alleen iets is tussen een individu en God, maar dat dat in de protestantse traditie ook altijd verbonden is met verbinding aan een gemeenschap. Dat

hoeft overigens niet per se de protestantse gemeente ter plaatse te zijn, sommige pioniers benadrukken dat het gaat om Christus' lichaam in bredere zin, ook lokaal en wereldwijd.

"Ik wil mensen bij Jezus brengen, en niet in een wijkregistratie."

(een deelnemer aan de gesprekken)

Het lijkt afhankelijk te zijn van degene die de doop bedient en degene die de doop ontvangt of dopelingen ook ingeschreven worden in het ledenregister van de kerk. Voor zover dat gebeurt, is dat meestal bij de moedergemeente. Regelmatig worden mensen bewust als 'niet meelevend' geregistreerd (in de praktijk dus zeer meelevend!) om te voorkomen dat iemand voor een bijdrage aan Kerkbalans benaderd wordt. Een reden om toch tot registratie van de doop over te gaan, is de geldigheid van de doop voor andere kerken.

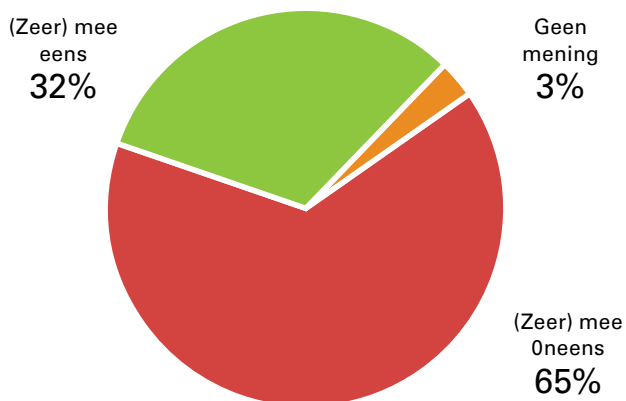
Soms wordt er wel gedoopt, maar vindt er (nog) geen registratie in het ledenregister plaats. Meestal niet vanuit principiële gronden, maar vooral omdat men niet goed weet wat men ermee aan moet: wie is praktisch verantwoordelijk, hoe voorkomen we ongepaste fondsenwervende brieven, wat heeft registratie eigenlijk voor gevolgen?

6. Ambten, sacramenten en de rol van predikanten

Dit hoofdstuk richt zich op het tweede deelthema bij de onderzoeksvraag. Er is gebruik gemaakt van resultaten uit de groepsgesprekken en van resultaten uit de online enquête.

6.1 AMBTEN IN NIEUWE KERKPLEKKEN

Hoe kijken nieuwe kerkplekken naar de ambten? Van de respondenten vindt 65% diakenen en ouderlingen niet nodig. Men blijkt vooral moeite te hebben met hoe dat nu in de praktijk vorm krijgt, met veel taken en regels, en minder met de principes achter het ambt. Ook is het een systeem dat in de beleving van velen nu lastig functioneert, men heeft niet de wens zo'n systeem over te nemen. Een meer geestelijke invulling waarbij roeping, vertegenwoordiging en aanspreekbaarheid centraal staan, vindt men op verschillende plekken wél belangrijk.



Reacties op de stelling "Elke nieuwe vorm van kerk-zijn moet ouderlingen en diakenen hebben." Tweederde van de respondenten is het niet eens met deze stelling.

Tijdens de gesprekken is een divers palet aan visies op het ambt herkenbaar, al is de teneur er wel een van relativering van het ambt, vooral bij mensen vanuit nieuwe kerkplekken. De teneur valt samen te vatten als: "Het ambt hoeft niet per se, zolang er maar kwaliteit wordt geleverd en men weet wat men doet." Daarbij

lijkt scholing belangrijker gevonden te worden dan ambtelijke inkadering. Tijdens de gesprekken komen pleidooien voor behoud van de ambten vooral van predikanten die binnen een reguliere gemeente werken.

Over een nieuw, aanvullend ambt voor voorgangers van nieuwe kerkplekken is 51% van de respondenten positief. Een verder uitwerking is er nog niet.

"Wat betreft training en toezicht ligt de nadruk op de sacramenten, maar als het gaat om wat ik zeg in een samenkomst, dan is er weinig aandacht. Ik hoef geen wekelijkse controle, maar waarom zijn die sacramenten zo belangrijk?"

(een pionier tijdens het gesprek)

6.2 SACRAMENTEN

Van de respondenten ziet 76% doop en avondmaal als onmisbare ingrediënten om van kerk-zijn te kunnen spreken. Het beeld tijdens de gesprekken was minder eenduidig. Dat heeft deels te maken met de mate waarin sacramentele vragen een rol spelen in nieuwe kerkplekken; op sommige plekken is dat totaal (nog) niet aan de orde, bij andere is het conform de kerkorde geregeld en in weer andere gevallen permitteert men zich veel vrijheid.

De doop. Wat betreft de doop leeft overwegend de opvatting dat de doopbevoegdheid niet exclusief aan de predikant moet worden gekoppeld. Sommigen willen die bevoegdheid zelfs loskoppelen van een ambt, maar breder is er het gevoel dat de bedienaar van de doop integraal deel moet uitmaken van de gemeenschap waarbinnen de doop plaatsvindt. Of dit een ambtsdrager is, is voor de meerderheid een secundaire vraag. Bij een pioniersplek is er de wens de doopbevoegdheid niet aan een persoon maar aan de gemeenschap te koppelen. De gemeenschap kan dan zelf bepalen wie mogen dopen.

“De vraag vanuit de gemeente was: ‘Hoe kan een Gereformeerde Bondsdominee ermee akkoord gaan dat een niet-predikant de doop bedient?’ Gaandeweg ontstond het besef: ‘God heeft meerdere wegen in petto dan alleen die van de bestaande kerk. De Heilige Geest heeft meerdere ijzers in het vuur.’”

(een deelnemer aan de gesprekken)

Nieuwe kerkplekken kennen, meer dan reguliere kerken, de geloofsdoop (van volwassenen). In een enkel geval blijkt dat conflicten op te roepen, met name als dat door onderdompeling gebeurt. Gebrek aan tijdige communicatie blijkt een rol te spelen. Hoe de deelnemers kijken naar de verbinding tussen doop en lidmaatschap komt in hoofdstuk 5 aan de orde. Uit de enquête blijkt dat een doop naar mening van velen (73%) geregistreerd moet worden. Over welke vorm die registratie moet krijgen zijn de meningen meer verdeeld, zo vindt 48% dat registratie van de doop in een regulier kerkelijk register moet plaatsvinden.

“Avondmaal is sowieso zoeken, omdat het lastig is een passende vorm te vinden. Je ziet een heel brede groep mensen en dan ga je toch iets exclusiefs doen. De praktijk is dat het toch inclusief is, iedereen doet mee. En dat is heel mooi. Het is niet plechtig bij ons, maar wel heel krachtig.”

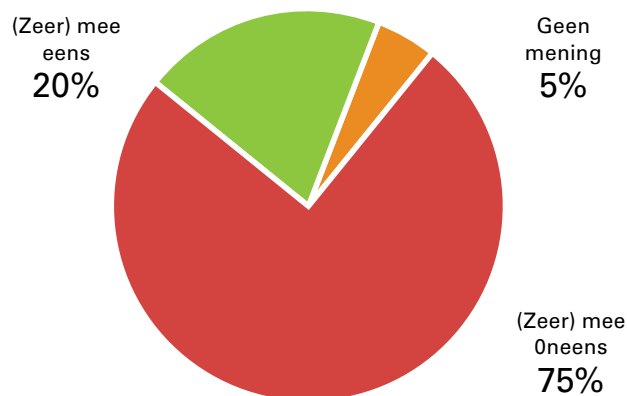
(een pionier tijdens de gesprekken)

Het avondmaal. Meerdere nieuwe kerkplekken kennen avondmaalsvieringen, maar ze vinden het soms lastig dat het vieren ervan ook vragen met zich meebrengt over wie wel en wie niet mag participeren. Vanuit de gemêleerdheid van de (geloofs)gemeenschap en soms ook vanuit de verknoping van het avondmaal met de ‘gewone’ maaltijd is er op bepaalde plekken soms een zeer open deelnamebeleid. Dat gebeurt soms doelbewust vanuit een specifieke theologie, soms enigszins tegen wil en dank. Ook wordt aan het avondmaal soms een wat ‘lichtere’ invulling gegeven of noemt men het niet zo. Bij velen geldt dat het ‘invliegen’ van een predikant voor de viering van het avondmaal als te kunstmatig wordt beschouwd, zeker als deze predikant feitelijk geen relatie heeft met de gemeenschap.

6.3 DE ROL VAN PREDIKANTEN

De rol van predikanten bij nieuwe kerkplekken is vaak kleiner dan in reguliere gemeenten. Dat is merkbaar in de bescheiden formatieruimte - vaak samenhangend met het feit dat de nieuwe gemeenschap ook kleiner is - en ook in de beleving van de gesprekspartners. Predikanten worden als minder noodzakelijk ervaren.

Uit de enquête blijkt dat 75% van de respondenten het niet noodzakelijk vindt dat bij elke nieuwe kerkplek een predikant betrokken is. De predikanten delen dit idee: van de zestien predikanten die aan het online onderzoek deelnemen, is er slechts één die wél vindt dat bij elke nieuwe kerkplek een predikant actief moet zijn. De meningen van mensen die bij bestaande dan wel nieuwe kerkplekken betrokken zijn, lopen op dit punt niet sterk uiteen.



Reacties op de stelling: “Bij elke nieuwe kerkplek moet een predikant actief zijn.” Driekwart van de respondenten is het hier niet mee eens.

Parallel hieraan zien we onder de respondenten volop ruimte voor niet-theologen om voor te gaan bij nieuwe kerkplekken (75% positief) en om sacramenten te bedienen (71% positief). Meer verdeeldheid is er rond de vraag of niet-theologen ook voor moeten kunnen gaan in reguliere kerken. Hierover is 52% positief, maar ook een grote groep (40%) negatief.

De grote ruimte voor niet-theologen op nieuwe kerkplekken is overigens geen ‘vrije’ ruimte. Men hecht aan theologische kwaliteit en diepgang. Zo blijkt dat ruim 70% voorstander is van zowel basale theologische scholing als van supervisie voor niet-theologen. Soms worden zorgen geuit over de kwaliteit van de toespra-

ken van 'leken-voorgangers'. Op verschillende plekken werd genoemd dat er nu voor niet-theologen wel scholing beschikbaar is rond de sacramenten, maar niet rond het (s)preken en het pastoraat.

“Mijns inziens moet zeer gehecht worden aan de aanwezigheid van een theologisch geschoold iemand, al hoeft dat zeker geen voltooide predikantenopleiding te zijn.”

(een lid van een stuurgroep van een nieuwe kerkplek in de online enquête)

7. Organisatie, besluitvorming en bestuur

Dit hoofdstuk richt zich op het derde deelthema bij de onderzoeksvraag. Er is gebruikgemaakt van resultaten uit de groeps gesprekken en van resultaten uit de online enquête.

7.1 SCENARIO'S VOOR DE ORGANISATIESTRUCTUUR

Moeten nieuwe kerkplekken zich aanpassen aan de bestaande organisatiestructuur of moet er ruimte geboden worden? In het startpaper zijn vier scenario's kort uitgewerkt.⁶ Veel mensen willen hierover doorpraten.

Nagenoeg niemand vindt dat nieuwe kerkplekken zich moeten aanpassen aan de huidige organisatie. Bij dit scenario wordt genoemd dat dat al de huidige situatie is, en dat sommige nieuwe kerkplekken daarin vastlopen. Ook wordt genoemd dat dat niet alleen voor nieuwe maar soms ook voor bestaande kerkplekken geldt. Zowel tijdens de gesprekken als via de enquête werd het meest gekozen voor het scenario 'Orde'. Binnen dit scenario krijgt de verbinding met de bredere kerk niet per se vorm op lokaal niveau. In de enquête koos bijna de helft van de respondenten hiervoor. Wel blijkt uit de gesprekken dat dit scenario heel verschillend wordt geïnterpreteerd. Het scenario 'Aanpassing' is een duidelijke tweede.

Inbedding	Nieuwe kerkplekken passen zich aan de bestaande organisatie aan en/of vallen onder een bestaande gemeente.	1%
Aanpassing	We passen enkele wezenlijke zaken in de huidige organisatie aan zodat nieuwe kerkplekken daar beter in passen.	31%
Orde	Nieuwe kerkplekken krijgen veel ruimte binnen een soort 'orde' onder ambtelijk toezicht van twee voorzitters (soort bisschoppen).	49%
Beweging	Nieuwe kerkplekken krijgen nauwelijks kaders en ze opereren min of meer los van de bestaande organisatie.	16%

Bij een analyse van de resultaten blijkt het voor de scenariokeuze niet veel uit te maken of mensen zich vooral met nieuwe of bestaande kerkplekken ver-

bonden voelen. Wel kiezen jongere mensen vaker voor het scenario 'Orde' en ouderen kiezen vaker 'Aanpassing'.

	Jonger dan 40	Van 40 tot 60	Ouder dan 60	Totaal
Inbedding	5%	0%	0%	1%
Aanpassing	16%	31%	45%	31%
Orde	63%	50%	35%	49%
Beweging	11%	19%	15%	16%
Weet ik niet	5%	0%	5%	3%

In de tabel zijn kolompercentages weergegeven. Deze vraag is door 75 mensen beantwoord.

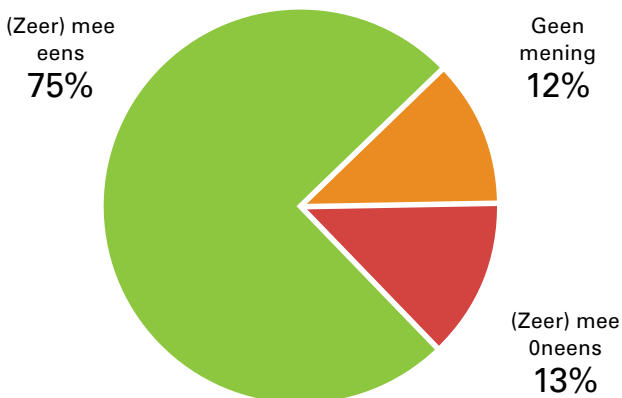
⁶ Zie pagina 8 van het startpaper *Tussen wildgroei en vernieuwing: Over de verbinding van nieuwe kerkplekken met de Protestantse Kerk* (2018). Te vinden via www.protestantsekerk.nl/kerkplekken.

Bij het scenario 'Beweging' werd opgemerkt dat de flexibele, relationele en vrije insteek aantrekkelijk is, maar dat hieraan ook flinke nadelen kleven: meer kans op 'sektarisme' en minder kans op samenwerking en onderling leren. Van de respondenten is 72% negatief over de stelling: "Het is prima als nieuwe kerkplekken los komen te staan van bestaande kerkgenootschappen." Ook hieruit blijkt een wens tot verbondenheid.

Bij veel gesprekken blijken 'van elkaar leren' en 'onderlinge verbondenheid' - hoe minimaal ook - belangrijk voor de gesprekspartners. Tegelijk is er angst dat nauwe verbondenheid met reguliere gemeenten het innovatieve karakter van de nieuwe kerkplekken te veel aantast. Het scenario van de orde wordt vaak daarom omarmd als noodzakelijke vernieuwingsruimte die tegelijk wel principieel verbonden is met de bredere kerk. Een 'regelarme zone' voor nieuwe kerkplekken wordt door 85% van de mensen een goed idee gevonden; wellicht dat dit te combineren valt met een orde? Reguliere kerken stellen de vraag om hen te laten delen in de lessen die geleerd worden binnen de regelarme zone.

7.2 VERTEGENWOORDIGING IN CLASSES EN SYNODE

Mensen vinden het belangrijk dat nieuwe kerkplekken in de synode vertegenwoordigd zijn. Van de respondenten is 75% daar positief over. Tegelijk vindt bijna de helft het te veel gevraagd om mensen vanuit nieuwe kerkplekken daadwerkelijk in de synode te laten



Reacties op de stelling "In de landelijke synode moeten ook mensen zitten namens nieuwe vormen van kerk-zijn." Driekwart van de respondenten is daar positief over.

participeren. Vertegenwoordiging is gewenst, maar veel mensen zien niet voor zich dat nieuwe kerkplekken zelf afgevaardigden naar de synode kunnen sturen. Overigens denken mensen die vooral betrokken zijn bij bestaande kerkplekken hierover anders dan mensen die bij nieuwe kerkplekken of beide betrokken zijn. Van de mensen die betrokken zijn bij een bestaande kerk vindt 22% dat dat van nieuwe plekken te veel gevraagd is, terwijl dat 49% is voor mensen die bij beide betrokken zijn en 55% voor betrokkenen bij nieuwe kerkplekken.

Tijdens de gesprekken blijkt dat bij de meeste nieuwe kerkplekken er (nog) geen behoefte is om bestuurlijk vertegenwoordigd te zijn in de ambtelijke vergaderingen van de kerk. De deelnemers aan het gesprek hebben vaak nauwelijks zicht op de bestuurlijke structuur van de kerk, en er is ook niet altijd kader dat zich hiervoor wil en kan inzetten. Wel noemt een aantal mensen uit bestaande kerkplekken dat voor goed bestuur van een mozaïek van kerkplekken de inzet, frisse inzichten en de nieuwe bestuursmentaliteit nodig zijn van vertegenwoordigers van nieuwe kerkplekken.

7.3 VERBINDING VOORDAT NIEUWE KERKPLEKKEN VOLWASSEN ZIJN

Op dit moment is een flink deel van de nieuwe kerkplekken (nog) niet zelfstandig. De meeste nieuwe kerkplekken geven aan dat in deze situatie de organisatorische inbedding het beste geregeld kan worden onder een Algemene Kerkenraad, omdat daar de meeste ruimte wordt gevoeld. De keerzijde is vaak dat een Algemene Kerkenraad minder inhoudelijk betrokken is dan een wijkgemeente. Zeker als de nieuwe kerkplek vanuit een wijkgemeente is ontstaan, wordt dit gemis gevoeld. Daarnaast benoemt men ook dat dan de lessons learned minder makkelijk kunnen terugvloeiën naar de betrokken gemeente(n). Tegelijk is de winst dat de nieuwe kerkplek en de wijkgemeente minder in elkaars vaarwater zitten, bijvoorbeeld als het gaat om het vissen in dezelfde vijver voor vrijwilligers en financiën; het helpt ook al te directe bemoeienis vanuit de wijkgemeente met het beleid van nieuwe plekken te voorkomen.

In alle verscheidenheid valt op dat er zeer eensgezind voor wordt gepleit om de optimale balans tussen verbondenheid enerzijds en vrijheid anderzijds zoveel

mogelijk lokaal te bepalen. Mensen, middelen en (theologische) visie bepalen de beste positionering.

“Mijn motivatie voor pionieren ligt in het feit dat de Protestantse Kerk ruimte durfde te geven aan nieuwe vormen. Dat is een geweldige visie. Moederkerk en nieuwe loot. Elkaar vasthouden. Dat moet ons uitgangspunt zijn: vasthouden. Terwijl er allerlei spanningsvelden zijn. Het is een weerbarstig proces. Fijn dat de Protestantse Kerk die samenhang bewaakt.”

(een pionier tijdens het gesprek)

7.4 BESTUUR EN BESLUITVORMING

Op de plekken waar over bestuur gesproken is, wordt zichtbaar dat de bestuurscultuur van bestaande en nieuwe kerkplekken sterk verschilt. Bestaande kerkplekken hebben de neiging te sturen op beheersbaarheid, terwijl nieuwe kerkplekken varen op improvisatie. Er is een verschillende waardering voor onzekerheid. Mede daarom verwacht men dat het opnemen van nieuwe kerkplekken in het klassieke bestuursysteem moeizaam zal verlopen. En tegelijk wordt benoemd dat reguliere gemeenten ook steeds meer moeite hebben met (het bemensen van) het klassieke bestuursstelsel, dat dus ook langzaam transformeert.

“Kerkenraadsvergaderingen bezorgen mij enorm veel stress. We begrijpen elkaar vaak niet. We hebben te maken met andere culturen en belangen.”

(een deelnemer aan de gesprekken)

Besluitvorming rond thema's als ambten, sacramenten, gemeenschapsvorming vindt bij een aantal nieuwe kerkplekken plaats in een stuurgroep. Die stuurgroep vormt een 'buffer' tussen de gemeente(n) en de nieuwe plek. Dat vraagt menskracht maar is ook helpend. De respondenten geven in de enquête overwegend aan dat ze gelijkwaardigheid tussen bestaande en nieuwe kerkplekken van belang achten (64%). Tegelijk vinden ze in overgrote meerderheid dat nieuwe kerkplekken niet hoeven te voldoen aan de eisen die worden gesteld aan 'gewone' gemeenten (88%).

7.5 FINANCIËN

Geldstromen zijn een regelmatig terugkerend thema tijdens de gesprekken. Deze kunnen de verhoudingen frustreren en framen: 'Jullie hebben altijd tekort en eten ons geld op' versus 'Jullie denken alleen maar in geld'. Een aantal steden vermindert deze spanning door het realiseren van een stedelijk vernieuwingsfonds. Daardoor wordt de concurrentiestrijd over geld minder fel, omdat vooraf besloten is geld apart te zetten voor het mogelijk maken van nieuwe, missionaire kerkplekken. Dat maakt dat een keuze voor het steunen van een nieuwe kerkplek niet elke keer direct ten koste gaat van reguliere wijkgemeenten.

“Ik vind het wel vrij uniek dat vanuit de kerkrentmeesters is gezegd: ‘Kan onze reserve niet wat omlaag en zullen we het besteden aan nieuwe dingen?’”

(een deelnemer aan de gesprekken)

In de enquête is gevraagd of nieuwe kerkplekken ook financieel moeten gaan bijdragen aan de landelijke kerk. Daar is 47% een voorstander van en 36% een tegenstander. Opvallend is dat mensen die zich vooral betrokken voelen bij nieuwe kerkplekken daar een grotere voorstander van zijn dan mensen die zich betrokken voelen bij bestaande kerkplekken.



Praktijkverhaal: CrossPoint in Nieuw-Vennep

In Nieuw-Vennep ontstond vijftien jaar geleden een nieuwe kerkplek in een vinexwijk, vanuit de dorpskerk. Er zijn nu wekelijks vieringen in een schoolgebouw en er is een heel palet aan andere activiteiten: Alpha-cursussen, cursussen rond echtscheiding en een jaarlijkse lichtjesticht waar duizenden wijkbewoners aan meedoen. Vanuit CrossPoint is recent ook een nieuwe pioniersplek gestart voor de vele statushouders die in de wijk zijn komen wonen.

Toen CrossPoint een volwassen kerkplek werd, rees de vraag hoe daar kerkordelijk gestalte aan gegeven kon worden. Er is toen gekozen voor een gemeente met twee wijken. Dat leek logisch vanuit de kerkorde en zo wilde men de verbondenheid met de dorpskerk vormgeven. In de praktijk bleek het zeer complex om dat te realiseren. Dit had te maken met de vele details die zijn voorgeschreven en de moeite die het kost om daar uitzonderingen op te kunnen maken. Deze uitzonderingen waren gewenst om allerlei regelingen beter aan te laten sluiten bij de praktijk van CrossPoint. Toen CrossPoint uiteindelijk een wijkgemeente was geworden, ontstond er nog meer frustratie over de gemaakte keuze. Het model van een gemeente met twee wijken leidde namelijk tot een vooral bureaucratische relatie met de dorpskerk. Dat liep ook niet lekker vanwege verschillende werkculturen. En deze gewenste werkwijze liep ook vast in de structuur én cultuur van de bovenplaatselijke organisatie van de kerk. De relatie tussen de twee wijkgemeenten werd steeds meer bepaald door gedoe rond de papierwinkel, terwijl er juist een sterk verlangen was en is om inhoudelijk met elkaar op te trekken. Momenteel zoekt men naar een goed alternatief.

CrossPoint is een wat oudere pioniersplek in een grote nieuwbouwwijk bij Nieuw-Vennep. Op de foto ziet u hoe vanuit deze (vrij witte) pioniersplek een nieuwe pioniersplek voor migranten is gestart.

8. Reflecties, conclusies en aanbevelingen

Wie onderzoek doet, hoopt op heldere resultaten. We moeten concluderen dat dit soort resultaten maar beperkt uit dit onderzoek naar voren komt. Hoewel de resultaten van de enquête soms eenduidig lijken, wordt uit de gesprekken duidelijk dat de praktijk gelaagder is en soms zelfs wat verwarrend. Wellicht schuilt in die (schijnbare) verwarring toch een belangrijke opbrengst van dit onderzoek. Die verwarring illustreert dat we leven in tijden van maatschappelijke en kerkelijke transitie, zoals geschetst door hooglaren als Jan Rotmans en Stefan Paas.⁷ Veel van het oude is voorbij, maar het nieuwe is nog niet uitgekristalliseerd, een overgangsfase waarbij we op de grens verkeren.

De dilemma's, uitdagingen en spanningen in dit rapport zijn niet voorbehouden aan nieuwe kerkplekken, maar raken de kerk als geheel. Opvallend is dat de meningen en indrukken tussen mensen van bestaande en nieuwe kerkplekken meestal niet veel verschillen. Uit de resultaten blijkt eerder een gezamenlijk zoeken in tijden van verandering, met alle dilemma's die daarbij horen. Dat zoeken proeven we ook in de visienota Kerk 2025.

Zo'n tijd van transitie veroorzaakt spanningen en rommeligheid, omdat verschillende krachten ons verschillende kanten op trekken. Het gaat dan bijvoorbeeld om spanningen tussen het institutionele en het informele, het geestelijke en het praktische, tussen traditie en vernieuwing, tussen het contextuele en het 'tegenover' van het christelijk geloof.⁸ Het opheffen van de spanning door voor de uitersten te kiezen, zorgt dat de kans op vernieuwing ons uit handen glipt. Alleen een snaar die gespannen is, kan immers muziek maken. Het is belangrijk die spanningen (en chaos) te waarderen als bron van leren en vernieuwing. Alleen zo kan een vruchtbare ontwikkeling naar een mozaïek van kerkplekken verder vorm krijgen.

Uit verschillende beleidsstukken spreekt de hoop dat nieuwe kerkplekken bijdragen aan brede kerkvernieuwing. Voor dat soort vernieuwing is zowel spanning als speelruimte nodig. Als het om organisatievernieuwing gaat, geeft Jan Rotmans tips zoals: voldoende tijd nemen (circa tien jaar), experimenteeruimte creëren, klein beginnen, werken vanuit een heldere veranderstrategie, en stap voor stap bijsturen. Dit lijken ons belangrijke noties.

8.1 ANTWOORD OP DE ONDERZOEKSVRAAG

Ten bate van de ontwikkeling richting een mozaïek van kerkplekken is via dit onderzoek het oor allereerst te luisteren gelegd bij mensen met praktijkervaring. De centrale vraag is: "Wat zien betrokkenen vanuit hun praktijk als winstpunten, knelpunten en als een passende toekomstvisie rond een mozaïek van kerkplekken in de Protestantse Kerk?"

Winstpunten. Als we mensen uit de praktijk vragen wat de grootste winstpunten zijn van een mozaïek van kerkplekken, dan is dat vooral dat méér mensen de waarde van het christelijk geloof en de kerk ontdekken. Naar nieuwe kerkplekken komen mensen die nooit in een reguliere kerk zouden komen. Daarnaast raken mensen in bestaande gemeenten door een nieuwe kerkplek missionair geïnspireerd. Het ontstaan van nieuwe kerkplekken zorgt ook voor leerervaringen over en weer. De nieuwe kerkplekken vormen soms werkelijk de afdeling Research & Development voor bestaande gemeenten.

Knelpunten. In de praktijk blijkt een belangrijk knelpunt te zijn dat het vaak lastig is om een pioniersplek en een bestaande gemeente echt op elkaar betrokken te laten zijn. Hoewel die wens breed leeft, lukt dat maar moeilijk. Daarnaast noemt circa een kwart van de

⁷ Zie *Vreemdelingen en priesters: Christelijke missie in een postchristelijke omgeving* (2015) van Stefan Paas en *Omwenteling van mensen, organisaties en samenleving* (2017) van Jan Rotmans.

⁸ Andy Wier, *Creative Tension in Urban Mission* (2015)

mensen dat de huidige regels en organisatiestructuur onvoldoende aansluiten bij nieuwe kerkplekken. Ook spelen er in bestaande gemeenten soms gevoelens van concurrentie.

Op basis van eerdere ervaringen is bij dit onderzoek naar drie inhoudelijke deelgebieden gekeken, zoals die zijn uitgewerkt in het startpaper en in hoofdstuk 5, 6 en 7. Na alle gesprekken kunnen we constateren dat de deelgebieden als relevant ervaren worden, al vinden sommigen de benadering wat abstract. Over het algemeen geldt: hoe ouder en hoe steviger de kerkplek, hoe relevanter de thema's. Ook is tijdens het onderzoek een extra thema aan de oppervlakte gekomen: het samenwerkingsklimaat.

Gemeenschapsvorming, netwerken en lidmaatschap.

Bij nieuwe kerkplekken is volop sprake van de ontwikkeling van netwerken en verbondenheid. Gemeenschapsvorming is aan de orde van de dag, al verschilt de mate van intensiteit. Het is zeker niet zo dat nieuwe kerkplekken 'los zand' zijn qua relaties, mensen trekken intensief met elkaar op. Wel blijkt lidmaatschap verre van vanzelfsprekend te zijn. Over het geheel wordt lidmaatschap door nieuwe kerkplekken meer fluïde, open en flexibel benaderd. Lidmaatschap als hulpmiddel bij de organisatie (voor besluitvorming, verkiesbaarheid als ambtsdrager of pastorale zorg) speelt nauwelijks een rol. Pioniersplekken die al wat langer bestaan, hebben meer aandacht voor lidmaatschap, al is dat lang niet altijd langs klassieke lijnen. Ook de koppeling tussen doop en lidmaatschap is niet vanzelfsprekend, hier wordt verschillend mee omgegaan.

Ambten, sacramenten en de rol van predikanten. Wat is de rol van ambten bij nieuwe kerkplekken? Er is brede steun voor de gedachte dat de ambten van ouderling en diaken niet nodig zijn voor elke kerkplek. Vooral de hoeveelheid taken en regels die met het ambt verbonden zijn, lijken als ballast te worden gezien. Een meer geestelijke invulling van het ambt - waarbij roeping, vertegenwoordiging en aanspreekbaarheid ten opzichte van de betrokkenen en de bredere kerk centraal staan - wordt in verschillende kerkplekken wél belangrijk gevonden.

Een grote meerderheid vindt het niet noodzakelijk dat bij elke nieuwe kerkplek een predikant actief is. Parallel hieraan zien we dat mensen volop ruimte willen bieden aan niet-theologen om voor te gaan en om sacramen-

ten te bedienen. Wel hecht men aan theologische kwaliteit en diepgang. De teneur valt samen te vatten als: "Het ambt hoeft niet per se, zolang er maar kwaliteit wordt geleverd en men weet wat men doet." Daarbij wordt scholing belangrijker gevonden dan ambtelijke inkadering. De aanwezigheid van voldoende theologische kennis wordt af en toe genoemd als waarborg tegen theologische wildgroei. Waar men dit positiever formuleert, wijst men op de noodzaak van theologische reflectie om goed en verantwoord te kunnen aansluiten bij nieuwe contexten. Supervisie van niet-theologen door predikanten wordt breed ondersteund. Daarmee zou de rol van (een deel van de) predikanten kunnen verschuiven van uitvoerder naar toeruster en supervisor van vrijwilligers.

Samenwerking, besluitvorming en bestuur in de kerk.

Bijna niemand vindt dat nieuwe kerkplekken zich geheel moeten aanpassen aan de huidige organisatie. Zowel tijdens de gesprekken als via de enquête werd het meest gekozen voor het scenario 'Orde'. Binnen dit scenario krijgen pioniers wel een kerkelijke inbedding, maar niet per se op lokaal niveau. De interpretaties van wat een orde is lopen vooralsnog uiteen. Een 'regelarme zone' voor nieuwe kerkplekken wordt door veel mensen een goed idee gevonden.

Bij de gesprekken blijken 'van elkaar leren' en 'onderlinge verbondenheid' belangrijk te zijn voor veel mensen. Tegelijk is er ook de angst dat nauwe verbondenheid met reguliere gemeenten het innovatieve karakter van nieuwe kerkplekken te veel aantast. Hier is sprake van een dilemma: als je omwille van vernieuwing de verbinding met bestaande gemeenten minder nauw maakt, is het effect van pionieren op bestaande kerkplekken ook minder groot. Het blijkt best complex te zijn om een goede verhouding te vinden tussen nabijheid (zonder te verstikken) en ruimte geven (zonder afstandelijk te worden).

Veel mensen zijn er voorstander van dat nieuwe kerkplekken vertegenwoordigd zijn in de synode, al zien nieuwe kerkplekken zichzelf daarvoor niet snel de menskracht vinden. Ook geeft tweederde van de mensen aan belang te hechten aan gelijkwaardigheid tussen bestaande en nieuwe kerkplekken. Tegelijk is de verhouding tussen nieuwe en bestaande kerkplekken nu vaak ongelijk. De een is 'vrucht' van de ander. Het geld stroomt vaak één kant uit. De een is eindverantwoordelijk voor de ander. Deze asymmetrie is niet altijd behulpzaam om tot goede relaties te komen.

Samenwerkingsklimaat. Naast de drie inhoudelijke deelgebieden uit het startpaper is een vierde inhoudelijk deelgebied naar voren gekomen tijdens dit onderzoek. Dit deelgebied laat zich minder makkelijk 'vangen' in kerkordelijke regels of praktische afspraken. De observatie is dat waar op de ene plek met bepaalde kaders een groot probleem ontstaat, op een andere plek met dezelfde kaders een prettig functioneren mogelijk is. Het samenwerkingsklimaat lijkt hiervoor bepalend te zijn; dan gaat het om goede onderlinge relaties (gunnend, vertrouwensvol, betrokken). De indruk is dat het vaak jaren kost om een dergelijk prettig klimaat te laten ontstaan. Want het kost tijd om mensen te laten wennen aan het idee van diverse kerkplekken naast elkaar, en om relaties en vertrouwen te laten groeien.

Wat draagt bij aan een goed samenwerkingsklimaat? Drie zaken zijn we op het spoor. In de eerste plaats professionals die taken hebben in zowel bestaande als nieuwe kerkplekken, waardoor ze in beide contexten relaties bouwen en ervaringen delen. Deze grensgangers en bruggenbouwers zijn hard nodig. In de tweede plaats kwam het belang naar voren van het informeel bouwen aan relaties tussen leidinggevenden: samen koffie drinken, elkaar op het schoolplein spreken, een activiteit van de andere kerkplek bezoeken, samen eten, enz. Goede relaties tussen bestaande en nieuwe plekken lijken eerder te ontstaan door mensen die zich hier persoonlijk voor inzetten dan door vergaderingen of grootse gezamenlijke activiteiten. Als derde punt constateren we dat een breed gedeelde visie op wat kerkplekken op een dieper niveau met elkaar verbindt vaak afwezig lijkt te zijn. Om een mozaïek van kerkplekken te laten werken is een (missionaire) visie op de stad/regio nodig. En een brede liefde voor de kerk, waarbij de noodzaak en schoonheid wordt gezien van een diversiteit aan kerkplekken. Wat daarbij helpt is het vertrouwen dat God aan het werk is - ook via de kerk - in deze wereld. Het is ten diepste zijn werk en zijn kerk. Dit besef geeft een andere houding: het maakt ons meer ontspannen, gunnende en vertrouwensvolle gelovigen.

Bij de gesprekken viel het de onderzoekers op dat regelmatig werd opgemerkt hoe bijzonder het was dat zo inhoudelijk met elkaar gesproken kon worden. De gesprekken, die bedoeld waren om data op te leveren voor dit onderzoek, brachten een gesprek op gang tussen de deelnemers dat voor hen ook heel waardevol was. Dit is een belangrijke opbrengst van het onderzoek!

8.3 AANBEVELINGEN

In dit onderzoek zijn heel wat onderwerpen aan de orde gekomen. Wat is nu echt belangrijk voor het vervolg? Waar zou het volgende rapport, waar de komende maanden aan gewerkt wordt, over moeten gaan? Er spelen zaken op het vlak van inhoud, structuur en klimaat. We komen tot zes aanbevelingen:

1. Wat betreft de *inhoud* zien we dat er geen breed gedeelde visie leeft rond een kerk die bestaat uit verschillende verschijningsvormen. Waarom kiest een van oorsprong tamelijk uniform georganiseerde kerk voor de ontwikkeling richting een mozaïek van heel diverse kerkplekken? En hoe verhouden deze kerkplekken zich dan tot elkaar? Wat is eigenlijk een kerkplek en wie bepaalt dat? Inspirerende antwoorden op deze vragen kunnen werken als **'theologisch cement'**, waardoor de losse stukjes van het mozaïek tot meer onderlinge verbinding komen.
2. Wat betreft de *inhoud* zien we ook dat de wens leeft meer aandacht te schenken aan **training en supervisie voor niet-theologen** die de rol van voorganger vervullen bij nieuwe kerkplekken. Er is nu al training en supervisie rond sacramenten. De aanbeveling is die scholing voor niet-theologen te verbreden. Daarbij kan gedacht worden aan training rond het voorgaan bij vieringen, (s)preken, leidinggeven en het functioneren in een mozaïek van kerkplekken. Die scholing zal wel behapbaar moeten blijven voor mensen die op vrijwillige basis leiding geven aan een nieuwe kerkplek en vaak ook een baan en een gezin hebben.
3. Wat betreft de *structuur* van de kerk is een bezinning op **lidmaatschap en het ambt** nodig. Dat zijn belangrijke bouwstenen voor de huidige organisatie van de kerk en uit dit onderzoek blijkt dat deze bouwstenen door nieuwe kerkplekken zeer beperkt worden gebruikt. De uitdaging zal zijn om de principes achter ambt en lidmaatschap opnieuw tot leven te brengen, en om - meer dan nu - in de praktijk ruimte te geven aan diverse uitwerkingen. Of er zullen nog fundamentele keuzes nodig zijn, zoals het (in delen van de kerk) loslaten van klassieke vormen van lidmaatschap en ambt. De vraag is dan wel welke alternatieven gehanteerd gaan worden.
4. Wat betreft de *structuur* geeft dit onderzoek aanleiding om uit te werken op welke wijze(n) een **'orde' voor nieuwe kerkplekken** vorm kan krijgen. Met een

orde valt mogelijk een goede balans tussen nabijheid (nodig voor onderling leren) en ruimte (nodig voor innovatie) te realiseren. Via een orde kunnen wellicht ook een regelarme zone, vertegenwoordiging in de synode en bestuurlijke gelijkwaardigheid invulling krijgen. De verbinding tussen kerkplekken op lokaal niveau verdient dan bijzondere aandacht, want dat is waar veel leren nu vorm krijgt.

5. De vijfde aanbeveling richt zich op het *klimaat*: ontwikkeld doelgericht beleid om te werken aan een **beter samenwerkingsklimaat**. Daar ontbreekt het nu te vaak aan. In dit onderzoek zijn bij de conclusies (paragraaf 8.2) drie zaken genoemd die daarbij kunnen helpen. Bij de training van niet-theologen, bij de scholing van predikanten, via programma's voor kerkenraden en via de pionierstrainingen en pionierbegeleiders kan aandacht worden gegeven aan het samenwerkingsklimaat dat nodig is om een mozaïek van kerkplekken te laten functioneren.
6. De laatste aanbeveling gaat ook over het *klimaat*. De kerk heeft een moedige keuze gemaakt door ruimte te geven aan nieuwe kerkplekken. Daardoor zijn nu ook spanningen en een rommelige praktijk ontstaan, zo blijkt uit dit onderzoek. Het is belangrijk die **spanning en 'rommeligheid'** niet als iets negatiefs te zien of deze zo snel mogelijk te laten verdwijnen, maar deze te (blijven) waarderen als een bron van leren en vernieuwing. Om dit klimaat vruchtbaar te maken, is het nodig te blijven leren. Dat kan bijvoorbeeld vorm krijgen via verder pilots, onderzoek, reflectie en gesprekken rond thema's die spelen.

We hopen dat deze zes aanbevelingen bijdragen aan een verdere ontwikkeling van een mozaïek van kerkplekken binnen de Protestantse Kerk. Spanning en speelruimte zijn daarbij onmisbaar. Beide zijn nodig om te leren en te vernieuwen.

Bijlage: onderzoeksinstrumenten

KORT ONLINE VOORONDERZOEK

Binnenkort gaan we met u en anderen uit uw plaats in gesprek. Want dit jaar verkent de Protestantse Kerk wat het betekent om kerk te zijn met nieuwe en bestaande vormen naast elkaar. Wat zijn waardevolle opbrengsten? En waar knelt het? Deze en andere vragen onderzoeken we op 25 plaatsen waar hier praktijkervaring mee is opgedaan.

Als in dit onderzoek gesproken wordt over 'nieuwe vormen van kerk-zijn', dan wordt gedacht aan pioniersplekken, kliederkerken, monastieke initiatieven, vieringen voor nieuwe doelgroepen en leefgemeenschappen. Neem in gedachten wat in uw plaats van toepassing is.

In voorbereiding op het gesprek willen we u vijf korte vragen stellen. Het invullen duurt circa vijf minuten. Als uw antwoorden gepubliceerd worden, dan zal dat niet naar u of uw plaats te herleiden zijn.

Er is desgewenst meer informatie beschikbaar over dit onderzoek, via het startpaper dat u kunt downloaden.

1. Wat ervaart u als opbrengsten vanuit het werken met nieuwe en bestaande vormen van kerk-zijn naast elkaar? Kunt u twee punten uit uw lokale situatie noemen?
[Twee open antwoorden mogelijk]
2. Wat ervaart u als knelpunten in het werken met nieuwe en bestaande vormen van kerk-zijn naast elkaar? Kunt u twee punten uit uw lokale situatie noemen?
[Twee open antwoorden mogelijk]
3. Welke stelling is het meest op u van toepassing?
 - Ik ben vooral betrokken bij een nieuwe vorm van kerk-zijn.
 - Ik ben vooral betrokken bij een bestaande vorm van kerk-zijn.
 - Ik ben evenveel betrokken bij de nieuwe als bij de bestaande vorm(en) van kerk-zijn.
4. Vanuit welke plaats doet u mee aan dit onderzoek?
[Meerkeuze]
5. Wat is uw naam?
[Open antwoord]

TOPICLIJST GESPREKKEN TER PLAATSE

Duur van de sessie: maximaal twee uur (bijvoorbeeld van 20:00 tot 22:00 uur).

20:00 Opening

- Introductie: Vanuit de Protestantse Kerk zijn volop nieuwe kerkplekken aan het ontstaan. Dat roept vragen/wrijving op. Hoe gaan we hiermee om?
- Nu onderzoek naar wat mensen uit de praktijk ervaren/willen (25 plaatsen).
- Doel van het gesprek: Ervaringen uit de praktijk in beeld krijgen en nagaan wat praktijkmensen wijs vinden voor de toekomst rond nieuwe kerkplekken.
- Programma voor vanavond kort toelichten.
- Wat gezegd wordt, wordt alleen anoniem vermeld bij presentatie resultaten.
- Toestemming vragen voor opname van de gesprekken.

20:05 Voorstelronde

20:15 Gesprek over het kerkelijke ecosysteem

Richtvragen:

- Hoe is de relatie tussen de plek en de betrokken gemeente(n)?
- In welke mate is er tweerichtingsverkeer tussen de partners? Voorbeelden?
- Zijn er elementen in de relatie die ingewikkeld zijn of vragen oproepen?
- Hoe zou het plaatje er over tien jaar kunnen uitzien?

20:50 Nagaan welke onderwerpen straks besproken worden

De gespreksleider kan op basis van het vorige deel van het gesprek één of twee extra gespreksonderwerpen op het A3-vel zetten als optie.

- Zet op het A3-vel twee streepjes neer in de rechterkolom bij de één of twee onderwerpen waarover u verder wilt praten. (Er mogen dus twee streepjes bij één onderwerp komen als u daar erg aan hecht.)
- Eventueel kunnen A4-vellen worden uitgedeeld met hetzelfde overzicht als op het A3-vel, zodat deelnemers aan het gesprek kunnen lezen welke onderwerpen denkbaar zijn.
- De gespreksleider beslist na de inventarisatie welke onderwerpen ter sprake komen. Ook de input die vooraf gegeven is (via online enquête) en waar op andere plekken al over gesproken is, weegt daarbij mee.

20:55 Korte pauze

Gespreksleider bepaalt wat gespreksonderwerpen na de pauze worden.

21:05 Gesprek rond één of twee punten uit het overzicht

- Teruggave prioriteiten (Wat is het beeld? Hoe breed is de spreiding?)
- Gesprek over in ieder geval prioriteit 1 en zo mogelijk ook 2.
- De gespreksleider heeft de inhoud/vragen uit het startpaper paraat.

21:55 Afsluiting

- Dank voor de medewerking.
- Bemoediging/benoemen wat de onderzoeker is opgevallen in de gesprekken.
- Aangeven dat rond mei een rapportage over het onderzoek wordt toegestuurd.

AFSLUITEND ONLINE ONDERZOEK (INCLUSIEF KWANTITATIEVE RESULTATEN)

In 2018 verkent de Protestantse Kerk hoe nieuwe en bestaande vormen van kerk-zijn elkaar tot zegen kunnen zijn. Fijn dat u uw ervaringen en visie wilt delen! Beantwoording van de vragen duurt circa vijftien minuten.

- Welke functies vervult u in de kerk? *(Meerdere antwoorden mogelijk.)*
 - Ik ben lid van de kerkenraad. (49%)
 - Ik ben deel van een (kern)team voor een nieuwe vorm van kerk-zijn. (28%)
 - Ik ben lid van een stuurgroep voor een nieuwe vorm van kerk-zijn. (16%)
 - Ik ben pionier. (20%)
 - Ik ben predikant. (22%)
 - Ik ben kerkelijk werker. (6%)
 - Anders: [open antwoord]
- Welke stelling is het meest op u van toepassing?
 - Ik ben vooral betrokken bij deze nieuwe vorm van kerk-zijn. (25%)
 - Ik ben vooral betrokken bij de bestaande vorm van kerk-zijn. (23%)
 - Ik ben evenveel betrokken bij onze nieuwe als bij onze bestaande vorm(en) van kerk-zijn. (52%)
- In welke plaats bevindt zich de kerkplek waar dit onderzoek over gaat?
[Meerkeuze]
- Is er iets dat u nog wilt zeggen naar aanleiding van het eerdere rondetafelgesprek over nieuwe vormen van kerk-zijn? (Antwoord niet verplicht.)
[Open antwoord]
- Wat is uw leeftijd?
 - Ik ben jonger dan 40 jaar. (25%)
 - Ik ben 40 tot 60 jaar. (47%)
 - Ik ben 60 jaar of ouder. (28%)
- Wilt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

	Ze er mee eens	Mee eens	Mee oneens	Ze er mee oneens	Geen mening
Ik ervaar nieuwe vormen van kerk-zijn als een waardevolle toevoeging naast bestaande gemeente(n).	69%	24%	1%	4%	1%
Bij de nieuwe kerkplek(ken) hier komen heel wat mensen die niet in de bestaande gemeente(n) kwamen.	42%	44%	12%	3%	0%
Er zijn bij ons regelmatig spanningen tussen bestaande en nieuwe vormen van kerk-zijn.	3%	38%	49%	9%	1%
De relaties tussen nieuwe en bestaande vormen van kerk-zijn zijn bij ons harmonieus.	8%	54%	27%	4%	8%
Nieuwe kerkplekken zorgen er hier voor dat de bestaande gemeente(n) gaan nadenken over hun eigen functioneren.	15%	46%	31%	3%	5%
Ik ervaar dat bestaande en nieuwe vormen van kerk-zijn hier voor dezelfde missie gaan.	12%	46%	32%	4%	6%

7. Ervaart u de geloofsbeleving van de nieuwe vorm(en) van kerk-zijn als vergelijkbaar met die van de bestaande gemeente(n)?
- Zeer vergelijkbaar (0%)
 - Redelijk vergelijkbaar (44%)
 - Redelijk onvergelijkbaar (46%)
 - Zeer onvergelijkbaar (4%)
 - Weet ik niet (6%)
8. Hoe vaak per jaar zijn er gesprekken tussen (een vertegenwoordiging van) de kerkenraad van de bestaande gemeente(n) en de leiding van de nieuwe kerkplek(ken)?
- Eigenlijk nooit (13%)
 - Circa 1 keer per jaar (17%)
 - Circa 2 keer per jaar (13%)
 - Circa 3 keer per jaar (8%)
 - Circa 4 keer per jaar (9%)
 - Circa 5 keer per jaar (4%)
 - Vaker dan 5 keer per jaar (29%)
 - Weet ik niet (8%)
9. Wilt u iets opmerken naar aanleiding van de vragen 6, 7 en 8? Dan kan dat hier. (Niet verplicht.)
[Open antwoord]

De volgende stellingen gaan over een (desnoods denkbeeldige) situatie waarin een nieuwe vorm van kerk-zijn 'volwassen' is, dat wil zeggen: de kerkplek heeft zich zo ontwikkeld dat deze spiritueel, organisatorisch en financieel grotendeels op eigen benen kan staan. Welke keuzes moeten dan gemaakt worden?

10. Wilt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

	Zeer mee eens	Mee eens	Mee oneens	Zeer mee oneens	Geen mening
Een nieuwe vorm van kerk-zijn kan zonder lidmaatschap functioneren.	8%	48%	35%	5%	4%
Mensen moeten lid kunnen zijn van meerdere geloofsgemeenschappen.	12%	56%	16%	4%	12%
Als iemand gedoopt wordt, dan hoeft dat niet geregistreerd te worden.	4%	13%	63%	11%	9%
De registratie van de doop moet in een regulier kerkelijk register.	11%	37%	27%	4%	21%
Een nieuwe kerkplek moet een eigen doopregister kunnen bijhouden.	7%	53%	19%	1%	20%

11. Wilt u iets toelichten of opmerken naar aanleiding van vraag 10? Dat kan hier. (Niet verplicht.)
[Open antwoord]

De vragen en stellingen hierna gaan over een (desnoods denkbeeldige) situatie waarin een nieuwe vorm van kerk-zijn 'volwassen' is, dat wil zeggen: als een kerkplek zo ver is ontwikkeld dat deze spiritueel, organisatorisch en financieel grotendeels op eigen benen kan staan. Welke keuzes moeten dan gemaakt worden?

12. Wilt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

	Ze er mee eens	Mee eens	Mee oneens	Ze er mee oneens	Geen mening
Elke nieuwe vorm van kerk-zijn moet ouderlingen en diakenen hebben.	4%	28%	56%	9%	3%
Bij elke nieuwe kerkplek moet een predikant actief zijn.	3%	17%	63%	12%	5%
Niet-theologen mogen wat mij betreft voorgaan in nieuwe kerkplekken.	16%	59%	16%	1%	8%
Niet-theologen die voorgaan in een nieuwe kerkplek moeten een predikant als supervisor krijgen.	23%	49%	19%	0%	9%
Niet-theologen die voorgaan in een nieuwe kerkplek moeten altijd eerst basale theologische scholing krijgen.	33%	37%	23%	1%	5%

13. Wilt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

	Ze er mee eens	Mee eens	Mee oneens	Ze er mee oneens	Geen mening
Doop en avondmaal zijn onmisbare ingrediënten om van kerk-zijn te kunnen spreken.	25%	51%	17%	3%	4%
Niet-theologen die voorgaan in een pioniersplek moeten ook kunnen voorgaan in een reguliere gemeente.	5%	47%	33%	7%	8%
Het zou goed zijn om een aanvullend ambt in te voeren voor de voorgangers van nieuwe kerkplekken.	3%	48%	28%	1%	20%
Ook niet-predikanten moeten bij nieuwe kerkplekken doop en avondmaal kunnen bedienen.	11%	60%	20%	1%	8%

14. Wilt u iets toelichten of opmerken naar aanleiding van vraag 12 en 13? Dat kan hier. (Niet verplicht.)
[Open antwoord]

De volgende vragen en stellingen gaan over de organisatie van de kerk op regionaal en nationaal niveau, en de plaats die nieuwe kerkplekken daarbij moeten krijgen.

15. Wilt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?

	Ze er mee eens	Mee eens	Mee oneens	Ze er mee oneens	Geen mening
In de landelijke synode moeten ook mensen zitten namens nieuwe vormen van kerk-zijn.	35%	40%	12%	1%	12%
In de regionale classis moeten ook mensen zitten namens nieuwe vormen van kerk-zijn.	21%	47%	13%	4%	15%
Het is van nieuwe kerkplekken te veel gevraagd om mee te doen in vergaderingen van de classis.	20%	35%	25%	4%	16%
Het is van nieuwe kerkplekken te veel gevraagd om mee te doen in vergaderingen van de synode.	15%	29%	41%	4%	11%
Het is prima als nieuwe kerkplekken los komen te staan van bestaande kerkgenootschappen.	3%	19%	53%	19%	7%

16. Wilt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?

	Ze er mee eens	Mee eens	Mee oneens	Ze er mee oneens	Geen mening
Alle vereisten die gelden voor reguliere (wijk)gemeenten moeten ook gelden voor nieuwe vormen van kerk-zijn.	1%	7%	61%	27%	4%
In de kerkorde moeten nieuwe kerkplekken een status kunnen krijgen die gelijkwaardig is aan bestaande gemeenten.	12%	52%	16%	1%	19%
Het is een goed idee om voor nieuwe kerkplekken een 'regelarme' zone in de kerk in te richten.	24%	61%	5%	1%	8%
Nieuwe kerkplekken moeten ook financieel gaan bijdragen aan de landelijke kerk.	7%	40%	31%	5%	17%

17. Wat betreft de omgang met nieuwe kerkplekken zijn op hoofdlijnen vier scenario's denkbaar. Deze zijn toege-licht in het startpaper (pagina 8) dat aan u gestuurd is. Welk scenario heeft uw voorkeur?

- Scenario 'inbedding' (1%)
- Nieuwe kerkplekken passen zich aan de bestaande organisatie aan en/of vallen onder een bestaande gemeente.
- Scenario 'aanpassing' (31%)
- We passen enkele wezenlijke zaken in de huidige organisatie aan zodat nieuwe kerkplekken daar beter in passen.
- Scenario 'orde' (49%)
- Nieuwe kerkplekken krijgen veel ruimte binnen een soort 'orde' (aparte regeling binnen de kerkorde) onder ambtelijk toezicht van twee pionierpredikanten.
- Scenario 'beweging' (16%)
- Nieuwe kerkplekken krijgen nauwelijks kaders en ze opereren min of meer los van de bestaande organisatie.
- Weet ik niet.

18. Wilt u iets toelichten of opmerken naar aanleiding van vraag 16 en 17? Dat kan hier. (Niet verplicht.)
[Open antwoord]

Hartelijk dank voor uw antwoorden! Deze helpen ons bij het ontwikkelen van een visie op hoe de Protestantse Kerk zich kan verbinden met nieuwe kerkplekken.

19. Zijn er nog zaken die u wilt opmerken naar aanleiding van dit onderzoek? (Niet verplicht.)
[Open antwoord]



**Protestantse
Kerk**

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk

Joseph Haydnlaan 2a

Postbus 8504

3503 RM Utrecht

Telefoon: (030) 880 18 80

E-mail: info@protestantsekerk.nl